

PUNJAB POLLUTION CONTROL BOARD
Regional Office, Faridkot

(Ferozpur Road, Near Dhara Singh Colony, Street No. 2, Faridkot)

E-mail: ppcbdk@yahoo.com

Ph.01639-254179

No. 4894

Dated: 21.10.19

To

The Consultant (Judicial),
Hon'ble National Green Tribunal,
New Delhi.

**Sub: - Factual and action taken report in matter of O.A. no. 596 of 2019-
Vikram Ahuja v/s State of Punjab & Others.**

**Ref.: - Order dated 25.07.2019 of the Hon'ble NGT, New Delhi in the
subject cited application and email dated 18.10.2019 from
Consultant (Judicial), NGT.**

Please find enclosed a factual and action taken report by Punjab Pollution Control Board, Nodal Agency in this case on behalf of Joint Committee in O.A. no. 596 of 2019 titled as Vikram Ahuja v/s State of Punjab & Others for consideration of Hon'ble National Green Tribunal please.

DA/- as above

Sandeep Singh
Environmental Engineer
Regional Office, Faridkot

BEFORE THE HON'BLE NATIONAL GREEN TRIBUNAL, NEW DELHI

Original Application No. 596 of 2019

In the matter of

Vikram Ahuja

V/s

State of Punjab & Anrs.

Factual / Action Taken Report on behalf of Joint Committee constituted by Hon'ble Tribunal in compliance of order dated 25.7.2019.

RESPECTFULLY SHOWETH

1. That the Hon'ble National Green Tribunal was pleased to pass an order dated 25.7.2019 in the above mentioned case, whereby a Joint Committee has been constituted with a direction to furnish report within one month. The relevant extract of the order dated 25.7.2019 is reproduced below for kind perusal and reference:

"Before proceeding further, we consider it necessary to require a factual and action taken report in the matter by a joint Committee comprising the District Magistrate, Fazillka, Punjab State Pollution Control Board, Director Local Bodies, Punjab and Punjab Water Supply and Sewerage Board. The State PCB will be the nodal agency. The report be furnished to this Tribunal within one month by email at judicial-

Surjit smf ngt@gov.in."

2. That in order to comply with the order dated 25.7.2019 of the Hon'ble National Green Tribunal, the District Magistrate, Fazilka in consultation with Punjab Pollution Control Board vide letter no. 716-24 dated 31.07.2019 has issued a notice to the concerned departments including the Punjab Pollution Control Board for a meeting in his office on 06.08.2019 to discuss the matter of O.A. No. 596 of 2019 titled as Vikram Ahuja Vs State of Punjab & Others and the orders passed by the Hon'ble National Green Tribunal. Copy of letter / notice dated 31.07.2019 is enclosed as **Annexure-A**.

3. That during the meeting of various departments on 06.08.2019, presided over by the Deputy Commissioner/ Magistrate, Fazilka, it was brought out by the Joint Deputy Director, Department of Local Government, Ferozepur that there are 26 Urban Local Bodies in 5 districts of Fazilka, Ferozepur, Sri Muktsar Sahib, Faridkot and Moga. Out of these, Sewage Treatment Plants have been installed and are in operation in 10 Urban Local Bodies, 6 Urban Local Bodies are under the process of installation of Sewage Treatment Plants for treatment of domestic waste water discharged by their population and 10 ULBs are yet to start the installation of STP for treatment for their domestic waste water including 8 no. Nagar Panchayats in which there is no sewerage system as yet. During the said meeting dated 06.08.2019, certain aspects raised by the petitioner in his petition relating to the status of Sewage Treatment Plants and disposal of treated / untreated sewage water from STPs of Urban Local Bodies (ULBs), status of Effluent Treatment Plants (ETPs) and Common Effluent Treatment Plants (CETPs) by industrial units, making the canals in the district perennial, provisions of temporary

Sundar Singh

STPs for villages, were deliberated and some decisions were taken, which have been incorporated in the proceedings of the hearing held on 06.08.2019. A copy of the proceedings held on 06.08.2019 is enclosed herewith as **Annexure-B** for kind perusal.

4. That in further compliance to the order dated 25.7.2019 of the Hon'ble Tribunal, a meeting with the officers of various departments was held under the Chairmanship of District Magistrate, Fazilka on 10.8.2019, wherein, it was observed that in compliance to the orders dated 20.9.2018, passed by the Hon'ble National Green Tribunal in O.A No. 673 of 2018 titled as News Item Published in "The Hindu" Authored by Shri, Jacob Kosuhy titled "More River Stretches are now Critically Polluted: CPCB", the State Government in the Department of Science, Technology & Environment has prepared Sutlej Action Plan to restore the quality of river water to prescribed standards, wherein the responsibilities alongwith scope of work of various departments has been clearly defined.
5. That after detailed deliberations, it was decided in the meeting presided over by the District Magistrate, Fazilka on 10.8.2019 as under:
  - a) All the 26 nos. ULBs, villages and drains falling in five districts of Fazilka, Ferozepur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib have been covered in the Sutlej Action Plan and time line have been given for completion of each work.
  - b) PPCB Faridkot will provide copy of Clean River Sutlej Action Plan to every Department at District Level alongwith the proceedings of the meeting.

Sunjit Singh

- c) Scope of work be as per Sutlej Action Plan at district level and all the Departments will carry out the completion works as per the time lines for their district and submit action taken report in this regard after consulting their respective Head Office / Government Level and getting the funds approved to execute the works, which will ultimately lead to redressal of the issues raised by the petitioner in the matter of O.A No. 596 of 2019.
- d) A copy of the proceedings of the meeting held on 10.8.2019 is enclosed herewith as **Annexure-C** for kind perusal.

6. That in accordance with the decision taken during the meetings held on 06.08.2019 and 10.08.2019, the District Magistrate, Fazilka vide his office order no. 857-LFA dated 19.08.2019 has designated the members of various departments in the Joint Committee with the purpose to act and furnish a factual and action taken report in O.A. No. 596 of 2019 to the Hon'ble National Green Tribunal from time to time. A copy of office order no. 857-LFA dated 19.08.2019 of the District Magistrate, Fazilka is enclosed herewith as **Annexure-D**.
7. That it is further pertinent to mention that the site was visited by the District Magistrate, Fazilka alongwith officers of various departments on 06.08.2019, when it was observed that water in Mauzzam-DCB / Defence drain carrying waste water discharged by Local Bodies of Fazilka, Abohar, Arniwala, Gidderbaha and Malout alongwith some villages has accumulated in large area near village Qadar Baksh. However, the reasons for this accumulation were not

Sunil Singh

known and as such, the Punjab Pollution Control Board has written a letter bearing no. 4524-26 dated 04.09.2019 in this regard to the officers of the Department of Water Resources (Drainage) to know about the factual position. A copy of letter dated 04.09.2019 written by Punjab Pollution Control Board is enclosed herewith as **Annexure-E.**

8. That in response to the said communication dated 04.09.2019 of the Punjab Pollution Control Board, the Executive Engineer, Drainage Construction Division, Ferozepur at Fazilka vide memo no. 1914/I-L Wetland dated 06.09.2019 has informed the Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Faridkot that at RD 18000 of Fazilka drain, water from Treatment Plant enters into the drain along with water, floating material also enters into the drain which causes blockage of the drain. It was further mentioned in the said letter that at RD 8000 of Old Fazilka Drain, the pipe bridge exists and further at RD 6500 Pakistan boundary starts. RD 0-6500 of Old Fazilka Drain is in Pakistan and no clearance of drain is done in Pakistan Area which causes blockage. In Rainy season water comes back from Pakistan due to blockage and causes flood like situation in the villages Qadar Baksh and Nooran. A copy of memo dated 06.09.2019 of the Drainage Department is enclosed as **Annexure-F.**

9. That thereafter, a meeting was convened on 17.09.2019 under the chairmanship of District Magistrate, Fazilka wherein the analysis results of surface water samples collected on 13.08.2019 (from drains at 5 points and ground water samples from handpumps and borewells from 10 villages as requested by the applicant Sh. Vikram

Sundt Singh

Ahuja) and that of soil samples collected simultaneously by the Department of Agriculture from the same villages were discussed. The analysis results had revealed that the quality of water flowing in the drains is either of Class 'E' which is suitable only for irrigation, industrial cooling and controlled water disposal or worse than 'E' Class as per the Central Pollution Control Board norms for designated best use of surface water. Also, as per the ground water reports of the villages, it has been observed that there is high concentration of Total Coliform and Faecal Coliform bacteria in majority of the samples alongwith Chemical Oxygen Demand (COD) in some of the samples. One of the reasons for that could be the seepage of the stagnant water in the drain stretch from Village Gharumi to Village Qadar Baksh.

Sh. Manjeet Singh, Chief Agriculture Officer, Department of Agriculture, Fazilka informed in the meeting that as per the soil test reports, the concentration of Electrical Conductivity is on higher side.

A copy of the proceedings of the meeting held on 17.09.2019 is enclosed as **Annexure-G**.

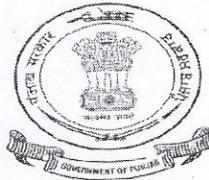
10. That during the meeting held on 17.09.2019, it was felt that a detailed study needs to be done regarding high concentration of these parameters in the ground water of these villages. Therefore, it was decided that a sub-committee comprising of officers of District Fazilka from Department of Water Resources (Drainage), Department of Water Supply & Sanitation, Department of Health, Department of Agriculture, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Punjab Pollution Control Board and Department of Local Government will study the reasons and submit report accordingly.

Surender Singh

11. That it is also brought on record that the District Magistrate, Fazilka has written a letter bearing no. 1892/D.A. dated 16.09.2019 to the Principal Secretary, Government of Punjab, Department of Water Resources, Chandigarh requesting therein to make the canal perennial in District Fazilka as per the request of the applicant Sh. Vikram Ahuja. A copy of the letter dated 16.09.2019 written by the District Magistrate, Fazilka is enclosed herewith as **Annexure-H** for kind perusal.
12. That it is specially submitted that in compliance to the orders dated 20.9.2018, passed by the Hon'ble National Green Tribunal in O.A No. 673 of 2018 titled as News Item Published in "The Hindu" Authored by Shri, Jacob Kosuhy titled "More River Stretches are now Critically Polluted: CPCB", the State Government in the Department of Science, Technology and Environment has prepared Sutlej Action Plan to restore the quality of river water to prescribed standards, wherein the responsibilities alongwith scope of work of various departments has been clearly defined. Further action in the matter is being taken by various departments in accordance with the provisions of the Clean River Sutlej Action Plan.
13. That the factual present Status / Action Taken Report is hereby submitted for kind perusal, consideration and appropriate orders of this Tribunal.

Dated: 21-10-2019

Sunjit Singh
Environmental Engineer,
Punjab Pollution Control Board-
cum-Nodal Agency

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER, FAZILKA
ਦਫਤਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ
(ਲੋਕਲ ਫੰਡ ਸ਼ਾਖਾ)

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

- 1) ਨਿਗਰਾਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਪੰਜਾਬ ਵਾਟਰ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ, ਬਠਿੰਡਾ।
- 2) ਡਿਪਟੀ ਡਾਇਰੈਕਟਰ, ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਵਿਭਾਗ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਅਤੇ ਬਠਿੰਡਾ।
- 3) ਨਿਗਰਾਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਜਲ ਸਰੋਤ ਵਿਭਾਗ, (ਨਹਿਰੀ ਸਰਕਲ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ/ ਸਰਹਿੰਦ ਕਨਾਲ ਸਰਕਲ, ਲੁਧਿਆਣਾ।
- 4) ਨਿਗਰਾਨ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਜਲ ਸਰੋਤ ਵਿਭਾਗ, (ਡਰੇਨਿਜ਼ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ), ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ।
- 5) ਮੁੱਖ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, (ਕੇਂਦਰੀ ਵਿੰਗ) ਪੰਜਾਬ ਵਾਟਰ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ
ਮੰਡਲ ਪਟਿਆਲਾ।
- 6) ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ, ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਬੋਰਡ, ਫਰੀਦਕੋਟ,
- 7) ਸਮੂਹ ਡੀ.ਡੀ.ਪੀ.ਓਜ਼, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ,
ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਮੋਗਾ।
- 8) ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫਸਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ,
ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਮੋਗਾ।
- 9) ਜਿਲ੍ਹਾ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਜਲ ਸੰਭਾਲ ਅਫਸਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ,
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਮੋਗਾ।

ਨੰਬਰ 716-24/ਐਲ.ਐਫ.ਸੀ/ਐਲ.ਐਫ.ਏ

ਮਿਤੀ 31/07/2019

ਵਿਸ਼ਾ:- Regarding constitution of a joint Committee in matter of O.A no. 596 of 2019- Vikarm Ahuja V/s State of punjab & ors. Pending before the Hon'ble NGT, New Delhi.

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਵਿਕਰਮ ਅਹੂਜਾ ਵੱਲੋਂ ਮਾਨਯੋਗ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਅਪੀਲ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ, ਸ੍ਰੀ ਮੁਕਤਸਰ, ਸਾਹਿਬ, ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਫਰੀਦਕੋਟ ਅਤੇ ਮੋਗਾ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਦੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਗਦਾ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੇ 42 ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕਠਾ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਉਥੋਂ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤੇ ਮਾੜਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਮਾਨਯੋਗ ਨੈਸ਼ਨਲ ਗਰੀਨ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲੋਂ ਮਿਤੀ 25.07.2019 ਨੂੰ ਹੋਈ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਜੁਆਇੰਟ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਰਿਪੋਰਟ ਮਾਨਯੋਗ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨਲ ਨੂੰ ਭੇਜਣ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। (ਆਰਡਰ ਦੀ ਕਾਪੀ ਨਾਲ ਨੱਥੀ ਹੈ), ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਅਹਿਮ ਪਹਿਲੂਆਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਮਿਤੀ 06.08.2019 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 03:00 ਵਜੇ ਨਿਮਨ ਹਸਤਾਖਰ ਦੇ ਦਫਤਰ ਦੇ ਮੀਟਿੰਗ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਣ ਦੀ ਖੋਚਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਨੂੰ ਪਰਮ ਅਗੇਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ,
ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ।

PUNJAB POLLUTION CONTROL BOARD
Regional Office, Faridkot

(Ferozepur Road, Near Dhara Singh Colony, Street No. 2, Faridkot)

E-mail: ppcbdk@yahoo.com

Ph.01639-254179

No. 3317-29

Dated: 9/8/19

To

1. The Superintending Engineer,
Department of Water Resources (Drainage),
Ferozepur
2. The Superintending Engineer,
Punjab Water Supply & Sewerage Board,
Bathinda
3. Environmental Engineer,
Punjab Pollution Control Board,
Regional Office, Bathinda
4. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Ferozepur
5. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Bathinda
6. The Conservator of Soils, Ferozepur
Department of Soil & Water Conservation
7. Divisional Soil Conservation Officer, Ferozepur & Sri Muktsar Sahib
Department of Soil & Water Conservation
8. Divisional Soil Conservation Officer, Faridkot
Department of Soil & Water Conservation
9. Chief Agriculture Officer,
Fazilka/Ferozepur/Sri Muktsar Sahib/Faridkot/Moga

Sub: Proceedings of the meeting held under the Chairmanship of Hon'ble Deputy Commissioner, Fazilka on 06.08.2019 at 03:00 P.M. in Committee room, D.C. Office, Fazilka with the various Departments in matter of O.A. no. 596 of 2019- Vikram Ahuja v/s State of Punjab & Ors. pending before the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.

The proceedings of the subject cited meeting are sent herewith through e-mail. Please download the same for further necessary action at your end please.

Sunil Singh
Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka

Endst. No. 3330-40

Dated: 9/8/19

A copy of the above is forwarded to the following for information please: -

1. Senior Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Zonal Office, Bathinda.
2. P.A. to District Magistrate, Fazilka
3. P.A. to Member Secretary, Punjab Pollution Control Board, Patiala

4. Director, Department of Local Govt., Punjab, Chandigarh
5. Chief Executive Officer, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Punjab, Chandigarh
6. Chief Engineer (Drainage), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
7. Chief Engineer (Canal), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
8. Chief Engineer (Central), Department of Water Supply & Sanitation, Punjab, Patiala
9. Financial Commissioner, Department of Rural Development & Panchayats, Punjab, Chandigarh
10. Director, Department of Agriculture, Punjab, Chandigarh
11. Chief Conservator of Soils, Department of Soil & Water Conservation, Punjab, Chandigarh

Surjit Singh
Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka

Surjit Singh

Proceedings of the meeting held under the Chairmanship of Hon'ble Deputy Commissioner, Fazilka on 06.08.2019 at 03:00 PM with the various Departments in matter of O.A. no. 596 of 2019- Vikarm Ahuja v/s State of Punjab & Ors. pending before the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.

List of officers attended the meeting is enclosed as Annexure-A.

At the outset, S.S. Dhaliwal, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board (PPCB), Faridkot welcomed the officers of various Departments present in the meeting. He then informed that one Sh. Vikram Ahuja, resident of Fazilka petitioned the Hon'ble National Green Tribunal (NGT), New Delhi, wherein he alleged that drains carrying polluted waters (sewage of towns and villages) of district Fazilka and other nearby districts of Ferozepur, Sri Muktsar Sahib, Faridkot and Moga are discharged into drains flowing in Fazilka, wherein these drains culminate at Indo-Pakistan border. Here the flow of these drains have been blocked by Pakistan, resulting into accumulation of this polluted water in large areas of district Fazilka and seeping into underground water, therefore causing underground water pollution and leading to environmental damage on human health and agriculture. The petitioner has attached surface water and ground water sample reports obtained under the RTI Act, 2005 from Punjab Pollution Control Board and Department of Agriculture to substantiate his claim. The petitioner has further claimed that due to non-operational Sewage Treatment Plants (STPs) installed in various towns of these districts, polluted water is flowing through the said drains.

Therefore, the petitioner has prayed the Hon'ble NGT, New Delhi as under: -

1. To direct the respondents to operationalize the STPs, Effluent Treatment Plants (ETPs) and Common Effluent Treatment Plants (CETPs) in District Fazilka and in all adjoining Districts of Fazilka.
2. To direct the respondents to set up a commission/expert body/special task force to immediately investigate the causes and suggest remedial measures for amelioration of water pollution in the affected districts.
3. Direct restitution of the environment by setting up of STPs, ETP of water pollution for the areas of District Fazilka and other affected areas through coordinated action on behalf of various departments in the State Govt.
4. As an interim relief, direct Department of Water Resources, Punjab Irrigation Department to make canals running in District Fazilka perennial for enabling the clean water for irrigation of agricultural fields and Punjab Water Supply & Sewerage Board to set up temporary water treatment plants for the villages nearing the Indo-Pakistan Border.

The Hon'ble NGT, New Delhi vide its order dated 25.07.2019 has sought factual and action taken report in the matter from a joint committee comprising of District Magistrate, Fazilka, Punjab Pollution Control Board, Director Local Bodies and Punjab Water Supply & Sewerage Board within one month.

Thereafter, the issues discussed / deliberated were discussed point-wise as under:-

1. Status of Sewage Treatment Plants (STPs) and disposal of treated/untreated sewage water from STPs of Urban Local Bodies (ULBs):-

Sh. Kulwant Singh, Joint Deputy Director, Department of Local Govt., Ferozpur informed that majority of the STPs in the Districts of Fazilka, Ferozpur, Sri Muktsar Sahib, Faridkot and Moga are being operated by the Department of Punjab Water Supply & Sewerage Board (PWSSB), wherein Sh. Pawan Kapoor, Superintending Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Ferozpur informed that some of the STPs are being operated by the Department of Water Supply & Sanitation (DWSS), Punjab and Municipal Councils/local bodies themselves. Sh. R.M. Makker, SDO, PWSSB, Malout informed that there are two STPs in Malout town of District Sri Muktsar Sahib and both are operational. STP of Gidderbaha town of District Sri Muktsar Sahib is under final stage of construction and would be operational by 31.12.2019. It was brought into the notice in the meeting that there are a total of 26 Urban Local Bodies (ULBs) in these five districts. Out of these, STPs have been installed and are in operation in 10 ULBs, 6 ULBs are under the process of installation of STPs for treatment of domestic waste water discharged by their population and 10 ULBs are yet to start the installation of STP for treatment of their domestic waste water including 8 no. Nagar Panchayats in which there is no sewerage system as yet.

Out of the 10 operational STPs, STPs Fazilka, Abohar and Jalalabad of District Fazilka, STPs Makhu, Zira and Talwandi Bhai of District Ferozpur, STPs Moga and Dharamkot of District Moga and STPs Muktsar and Malout of District Sri Muktsar Sahib are monitored on monthly basis by PPCB as per Satluj Action Plan of the State Govt. and as per the general trends, STP Fazilka, STP Jalalabad, STP Moga, STP Malout and STP Sri Muktsar Sahib are not achieving prescribed standards for discharge of treated waste water and action against these non compliant STPs of Fazilka, Jalalabad, Moga, Malout and Sri Muktsar Sahib has been initiated by PPCB. STPs Makhu, Zira, Talwandi Bhai, Moga, Dharamkot and Malout are being operated by PWSSB. STP of Arniwala Sheikh Subhan in District Fazilka, STP of Ferozpur town in District Ferozpur, STP of Baghapurana in District Moga, STPs of Kotkapura and Jaitu of District Faridkot

and STP of Gidderbaha in District Sri Muktsar Sahib are under installation by PWSSB. However, ULBs Mallanwala Khas, Guru Har Sahai, Mudki and Mamdot in District Ferozepur, Nihal Singh Wala, Badni Kalan, Kot Ise Khan and Fatehgarh Panjtoor in District Moga, Faridkot town in District Faridkot and Mandi Bariwala in District Sri Muktsar Sahib are yet to start the process of installation of STPs. The latest status of under installation STPs and those ULBs who are yet to install STP and in case of Nagar Panchayats including the sewerage system was not known. Therefore, it was felt that Senior officer of PWSSB concerned with all five districts should be present in the meeting and decided that Superintending Engineer, PWSSB, Bathinda dealing with all five districts of Fazilka, Ferozepur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib should be present in the next meeting and made as member of Joint Committee as constituted by Hon'ble NGT, New Delhi. Sh. Pawan Kapoor, Superintending Engineer, Department of Water Resources (Drainage) informed that all these 26 ULBs of the five districts are discharging their waste water, whether treated or untreated into different drains, which ultimately lead to drains in District Fazilka, which was confirmed by Department of Local Govt., Punjab. However, representative of PPCB informed that in one of these 26 ULBs, i.e. Dharamkot in District Moga, 4 MLD treated waste water from STP is utilized for irrigation purposes by famers in an area of about 500 acres with the help of Department of Agriculture and Department of Soil Conservation by laying underground pipelines. Ms. Rupinder Kaur, Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Moga and Faridkot confirmed the same that about Rs. 77 lacs have been incurred on the project of laying underground pipelines for utilizing treated water of STP Dharamkot.

It was decided that the Department of Agriculture and Department of Soil & Water Conservation will make a plan in consultation with PWSSB for laying the pipelines for use of treated water from operational STPs, so that the same be stopped from entering into drains. Also, PWSSB and Department of Local Govt. will bring action plans and PERT Charts for under installation STPs and yet to be installed STPs by 16 nos. ULBs.

2. Status of Effluent Treatment Plants (ETPs) and Common Effluent Treatment Plants (CETPs) by industrial units: -

S.S. Dhaliwal, Environmental Engineer, PPCB informed that all water polluting industries in Districts Fazilka, Ferozpur, Faridkot and Moga have installed ETPs/CETPs for treatment of their industrial waste water and the treated waste water is discharged onto land for plantation /irrigation by these industrial units. The

same statement has been given by Er. Ravi Pal, Assistant Environmental Engineer, PPCB, Bathinda for district Sri Muktsar Sahib. No industrial unit is discharging their treated waste water into any drain.

It was decided that PPCB will inspect all water polluting industries in these five districts and submit a list alongwith certificate to the effect that no industry is discharging its waste water into any drain. Also, PPCB along with Department of Agriculture will check the soil quality in plantation/ irrigation area in all the five districts, wherein these industrial units are discharging their treated waste water.

3. Making the canals in the District perennial

Sh. Pawan Kapoor, Superintending Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Ferozepur informed that the issue of making the canals perennial in District Fazilka is required to be dealt at the level of the Principal Secretary, Department of Water Resources, Govt. of Punjab, Chandigarh.

It was decided that letter may be written to the Principal Secretary, Department of Water Resources, Govt. of Punjab, Chandigarh by the worthy District Magistrate regarding request of the petitioner to make the canals perennial in District Fazilka.

4. Provision of temporary STPs for villages

Sh. Vikram Ahuja, petitioner who was present in the meeting himself admitted that about 85% waste water in the drains is discharge of ULBs and rest 15% is from villages.

Therefore, it was decided that in the first stage, the issue of waste water from ULBs flowing in the drains may be resolved and in the second stage, waste water from villages into the drains may be taken up.

Further, it was also decided as under: -

- Any ULB, especially Fazilka town which has not fully tapped its waste water into its STP, shall do the same as early as possible.
- Department of Agriculture will create awareness among famers that treated waste water from STP, meeting with prescribed standards of PPCB and Department of Agriculture is good for irrigation of agriculture lands.

- Surface water samples may also be collected by PPCB from drains and ground water samples from nearby tubewells in about 10 villages, downstream of Village Shatirwala, District Fazilka within 10 days and submit the analysis reports for ascertaining the level of pollution in these drains.
- In compliance to the order of Hon'ble NGT, following officers will act as members of the Joint Committee for filing reply before the Hon'ble NGT:-
  - (i) District Magistrate, Fazilka.
  - (ii) Superintending Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Ferozepur.
  - (iii) Superintending Engineer, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Bathinda.
  - (iv) Conservator of Soils, Ferozepur, Divisional Soil Conservation Officer, Ferozepur, Sri Muktsar Sahib & Faridkot, Department of Soil & Water Conservation, Punjab.
  - (v) Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Faridkot.
  - (vi) Deputy Director, Department of Local Government, Ferozepur and Bathinda.
  - (vii) Chief Agriculture Officer, Fazilka/ Ferozepur / Sri Muktsar Sahib/ Faridkot and Moga.

The meeting ended with a vote of thanks to the Chair.

*****

Following were present: -

- 1) Sh. Pawan Kapoor, Superintending Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Ferozepur.
- 2) Sh. Surjit Singh, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Faridkot.
- 3) Sh. Kulwant Singh, Joint Deputy Director, Department of Local Govt., Ferozepur.
- 4) Sh. Manjit Singh, Chief Agricultural Officer, Department of Agricultural & Farmers Welfare, Fazilka.
- 5) Sh. Rohitash Garg, Executive Engineer o/o Deputy Director, Department of Local Govt., Bathinda.
- 6) Sh. Jugal Kishor, Executive Engineer, PWSSB, Abohar.
- 7) Sh. Ulwinder Singh, Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Ferozepur and Sri Muktsar Sahib.
- 8) Sh. Chander Aggarwal, Executive Engineer, DWSS, Fazilka.
- 9) Smt. Balraj Kaur, DDPO, Faridkot.
- 10) Sh. Jagsir Singh, Agricultural Officer (HOD), Dept. of Agriculture, Muktsar.
- 11) Sh. Rajesh Grover, Executive Engineer (PR), Department of Panchyati Raj, Fazilka.
- 12) Sh. Rohit Singla, Assistant Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Faridkot.
- 13) Sh. Ravi pal, Assistant Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Bathinda.
- 14) Smt. Rupinder Kaur, Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Moga and Faridkot.
- 15) Sh. Jaswinder Singh Virk, SDO, Department of Water Resources, Abohar Canal.
- 16) Sh. Rajinder Kumar, Assistant Marketing Officer, Department of Agricultural & Farmers Welfare, Ferozepur.
- 17) Sh. R.M. Makkar, SDO, PWSSB, Malout.
- 18) Sh. Ashok Maini, SDO, PWSSB, Ferozepur.
- 19) Sh. Harsharanjit, SDO, PWSSB, Abohar.
- 20) Sh. Hemant Jain, S.D.S.C.O, Department of Soil & Water Conservation.
- 21) Sh. Rajneesh Kumar, Executive Officer, Municipal Council, Fazilka.
- 22) Sh. Bipan Kumar, Executive Officer, Municipal Council, Muktsar.
- 23) Sh. Amit Kumar, BDPO, Baghapurana.
- 24) Sh. Maninder Kumar, JE, PWSSB, Fazilka.
- 25) Sh. Vikram Ahuja, Petitioner in OA no. 596 of 2019 in Hon'ble NGT, New Delhi.

PUNJAB POLLUTION CONTROL BOARD

Regional Office, Faridkot

(Ferozpur Road, Near Dhara Singh Colony, Street No. 2, Faridkot)

E-mail: ppcbdk@yahoo.com

Ph.01639-254179

No. 3818-3855

(THROUGH E-MAIL ONLY)

Dated: 20/08/19

To

1. The Superintending Engineer,
Department of Water Resources (Drainage),
Ferozpur
2. The Superintending Engineer,
Punjab Water Supply & Sewerage Board,
Bathinda
3. Environmental Engineer,
Punjab Pollution Control Board,
Regional Office, Bathinda
4. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Ferozpur
5. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Bathinda
6. The Conservator of Soils, Ferozpur
Department of Soil & Water Conservation
7. Executive Engineer,
Department of Water Resources (Drainage),
Fazilka
8. Executive Engineer,
Department of Water Supply & Sanitation,
Fazilka/Ferozpur- Div.1 & 2/ Moga/ Faridkot/Sri Muktsar Sahib- Div. 1 & 2.
9. DDPO
Fazilka/Ferozpur/Moga/Faridkot/Sri Muktsar Sahib
10. Civil Surgeon,
Fazilka
11. Divisional Soil Conservation Officer, Ferozpur & Sri Muktsar Sahib
Department of Soil & Water Conservation
12. Divisional Soil Conservation Officer, Faridkot
Department of Soil & Water Conservation
13. Chief Agriculture Officer,
Fazilka/Ferozpur/Sri Muktsar Sahib/Faridkot/Moga

Sub: Proceedings of the meeting held under the Chairmanship of Hon'ble District Magistrate, Fazilka on 10.08.2019 at 03:30 P.M. in Committee room, D.C. Office, Fazilka with the various Departments in matter of O.A. no. 596 of 2019- Vikram Ahuja v/s State of Punjab & Ors. pending before the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.

The proceedings of the subject cited meeting along with Clean River Sutlej Action Plan are sent herewith through e-mail. Please download the same for further necessary action at your end please.

DA/- as above

Sundj Singh
Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka

Endst. No.

Dated:

A copy of the above is forwarded to the following for information please: -

1. Senior Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Zonal Office, Bathinda.
2. P.A. to District Magistrate, Fazilka
3. P.A. to Member Secretary, Punjab Pollution Control Board, Patiala
4. Director, Department of Local Govt., Punjab, Chandigarh
5. Chief Executive Officer, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Punjab, Chandigarh
6. Chief Engineer (Drainage), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
7. Chief Engineer (Canal), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
8. Chief Engineer (Central), Department of Water Supply & Sanitation, Punjab, Patiala
9. Financial Commissioner, Department of Rural Development & Panchayats, Punjab, Chandigarh
10. Director, Department of Agriculture, Punjab, Chandigarh
11. Chief Conservator of Soils, Department of Soil & Water Conservation, Punjab, Chandigarh

Sunil Singh
Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka

JS

Proceedings of the meeting held under the Chairmanship of Hon'ble District Magistrate, Fazilka on 10.08.2019 at 03:30 PM with the various Departments in matter of O.A. no. 596 of 2019- Vikarm Ahuja v/s State of Punjab & Ors. pending before the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.

List of officers attended the meeting is enclosed as **Annexure-A.**

At the outset, S.S. Dhaliwal, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board (PPCB), Faridkot welcomed the officers of various Departments present in the meeting. He then highlighted the issues discussed / deliberated in the last meeting as under: -

1. Status of Sewage Treatment Plants (STPs) and disposal of treated/untreated sewage water from STPs of Urban Local Bodies (ULBs): -

There are a total of 26 Urban Local Bodies (ULBs) in the five districts of Fazilka, Ferozepur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib. Out of these, some STPs have been installed and are in operation, while some are under the process of installation of STPs for treatment of domestic waste water discharged by their population and remaining ULBs are yet to start the installation of STP for treatment of their domestic waste water including those Nagar Panchayats in which there is no sewerage system as yet.

Sh. Harinder Singh, Chief Engineer, PWSSB, Bathinda informed that the work for installation and operation of STPs is being done as per Clean Sutlej Action Plan as notified by the State Govt. and submitted the latest status of STPs in these five districts as per the Action Plan. Latest Status is enclosed as **Annexure-B.**

Sh. Hemant Jasuja, S.D.S.C.O, Department of Soil & Water Conservation, Fazilka also informed that the laying and proposal of underground pipelines for use of treated water from STPs was being done as per Clean Sutlej Action Plan as notified by the State Govt. and submitted the latest status of laying of underground pipelines from these STPs in these five districts as per the Action Plan. Latest Status is enclosed as **Annexure-C.**

Therefore, highlights of Clean Sutlej Action Plan notified by Govt. of Punjab, Department of Science, Technology & Environment in 2019 were brought into the notice of all present in the meeting by Rohit Singla, AEE, PPCB, Faridkot.

Sutlej Action Plan

- National Green Tribunal, New Delhi vide order dated 20.09.18 passed in OA no. 673/2018 titled as news item published in "The Hindu" authored by Shri. Jacob Kosuhy titled "More river stretches are now critically

polluted: CPCB" had directed to prepare Action Plans within two months for bringing all the polluted river stretches to be fit at least for bathing purposes (i.e. BOD <3 mg/l and FC< 500 MPN/100 ml) within six months from the date of finalization of the action plans.

- River Sutlej (Roopnagar to Harike bridge) has been identified as one of the four polluted rivers stretches in the State of Punjab by the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.
- A four-member committee River Rejuvenation Committee (RRC) constituted by the State Govt. under the overall supervision and coordination of Principal Secretary, Environment has prepared Sutlej Action Plan to restore quality of river Sutlej to prescribed standards.
- **Roles, responsibilities along with scope of work has been clearly defined for following Departments to carry out functions as mentioned therein: -**
  1. Department of Science, Technology and Environment- Nodal Department for co-ordinating and monitoring activities of the plan.
  2. Department of Local Government
  3. Punjab Water Supply and Sewerage Board (PWSSB)
  4. Department of Rural Development and Panchayat
  5. Department of Water Supply and Sanitation
  6. Department of Agriculture
  7. Directorate of Soil and Water conservation
  8. Department of Health and Family Welfare
  9. Department of Water Resources
  10. District Administration- District Administration will be responsible for monitoring of activities of the action plan at district level.
- All the 26 nos. ULBs, villages and drains falling in these five districts of Fazilka, Ferozepur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib have been covered in the Sutlej Action Plan and time lines have been given for completion of each work.

It was decided that: -

- 1. PPCB Faridkot will provide copy of Clean River Sutlej Action Plan to every Department at District Level along with the proceedings of the meeting.**
- 2. Scope of work be as per Sutlej Action Plan at district level and all the Departments will carry out the completion works as per the time lines for their district and submit action taken report in this regard after consulting their respective Head Office/Govt. Level and getting the funds approved to**

execute the works, which will ultimately lead to redressal of the petitioner Sh. Vikram Ahuja in matter of O.A. No. 596 of 2019.

2. Status of Effluent Treatment Plants (ETPs) and Common Effluent Treatment Plants (CETPs) by industrial units: -

S.S. Dhaliwal, Environmental Engineer, PPCB informed that list of all water polluting industries in Districts Fazilka, Ferozpur, Faridkot and Moga will be provided to respective Chief Agriculture Officers for checking of soil quality in plantation/irrigation area where treated trade effluent of these industries is being discharged. The same statement has been given by Er. Ravi Pal, Assistant Environmental Engineer, PPCB, Bathinda for district Sri Muktsar Sahib.

3. Making the canals in the District perennial

It was directed to the Department of Water Resources that draft letter with an address to the Principal Secretary, Department of Water Resources, Govt. of Punjab, Chandigarh by the worthy District Magistrate regarding request of the petitioner to make the canals perennial in District Fazilka may be put up at the earliest.

4. Provision of temporary STPs for villages

There are 336 nos. villages in catchment area of River Sutlej (about 200 in districts of Fazilka, Ferozpur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib) as mentioned in the Sutlej Action Plan which are discharging their waste water directly or indirectly into River Sutlej through various drains/nallahs/creeks.

It was decided that a separate meeting may be held, wherein the DDPOs and Executive Engineers of Department of Water Supply & Sanitation of five districts of Fazilka, Ferozpur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib only are present for bringing the latest status of waste water quantification in these villages at the earliest. A letter to these officers would be issued today itself.

Further, it was also brought into the notice and it was decided as under: -

- PPCB will collect surface water samples from drains and ground water samples from handpumps & borewells in Fazilka area in the coming week as requested by petitioner and send to SAI Labs, Thapar University, Patiala and present the analysis reports in the next meeting for further deliberation.

- Department of Agriculture will also take soil samples simultaneously with the PPCB as above from the same villages, test and analyze the samples and present the analysis reports in the next meeting for further deliberation.
- Department of Water Supply & Sanitation, Department of Rural Development & Panchayat of all five districts and Civil Surgeon, Fazilka may also be included in the Joint Committee through a separate order.
- Sewage generation be reduced at source by preventing rain water entering into drains by installation of Rain Water Harvesting (RWH) systems. As the Govt. has mandated installation of RWH systems in all new residential/commercial constructions having more than 250 sq. feet area, therefore it was decided that Municipal Councils of Fazilka, Jalalabad and Abohar will check at least 10 residential/commercial constructions completed recently after approval of drawings from their office for installation of RWH systems. Also, Excise Department to provide stamps to Sanitary hardware stores for issuance of advisory on each bill to be issued by the latter with above message to install RWH systems.
- For better achievement of results, STP Fazilka should be desilted and cleaned regularly. Executive Officer, Municipal Council, Fazilka was instructed to carry out the desilting/cleaning of STP Fazilka and submit the compliance report.

The meeting ended with a vote of thanks to the Chair.

*****

Following were present: -

- 1) Sh. Harinder Singh, Chief Engineer, PWSSB, Bathinda
- 2) Sh. Pawan Kapoor, Superintending Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Ferozepur.
- 3) Sh. Surjit Singh, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Faridkot.
- 4) Sh. Kulwant Singh, Joint Deputy Director, Department of Local Govt., Ferozepur.
- 5) Sh. Manjit Singh, Chief Agricultural Officer, Department of Agricultural & Farmers Welfare, Fazilka.
- 6) Sh. Rohitash Garg, Executive Engineer o/o Deputy Director, Department of Local Govt., Bathinda.
- 7) Sh. G.P. Singh, Executive Engineer, PWSSB, Division No. 2, Bathinda.
- 8) Sh. Jugal Kishor, Executive Engineer, PWSSB, Abohar.
- 9) Sh. Ulwinder Singh, Divisional Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Ferozepur and Sri Muktsar Sahib.
- 10) Sh. Vijay Kumar, Divisional Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Faridkot.
- 11) Sh. Rohit Singla, AEE, Punjab Pollution Control Board, Faridkot.
- 12) Sh. Ravi Pal, AEE, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Bathinda.
- 13) Sh. Pawan Bishnoi, SDO, Department of Water Resources (Canal), Fazilka.
- 14) Sh. Jagmohan Singh, SDE, Department of Water Supply & Sanitation, Division No. 2, Sri Muktsar Sahib.
- 15) Sh. R.M. Makkar, SDE, PWSSB, Malout.
- 16) Sh. Lakhpat Rai Sardhens, SDE, PWSSB, Ferozepur.
- 17) Sh. Ashok Maini, SDE, PWSSB, Fazilka.
- 18) Sh. Hemant Jasuja, S.D.S.C.O, Department of Soil & Water Conservation, Fazilka.
- 19) Sh. Rajneesh Kumar, Executive Officer, Municipal Council, Fazilka.
- 20) Sh. Avninder Pal Singh, AO, Department of Agriculture, Faridkot.
- 21) Sh. Jagsir Singh, AO, Department of Agriculture, Sri Muktsar Sahib.
- 22) Sh. Jaswinder Singh, AO, Department of Agriculture, Moga.
- 23) Sh. Jaswinder Singh, BAO, Guru Har Sahai o/o Chief Agriculture Officer, Ferozepur.
- 24) Sh. Gurmel Singh, Panchayat Officer, BDPO Office, Faridkot.

Following were present: -

- 1) Sh. Harinder Singh, Chief Engineer, PWSSB, Bathinda
- 2) Sh. Pawan Kapoor, Superintending Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Ferozepur.
- 3) Sh. Surjit Singh, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Faridkot.
- 4) Sh. Kulwant Singh, Joint Deputy Director, Department of Local Govt., Ferozepur.
- 5) Sh. Manjit Singh, Chief Agricultural Officer, Department of Agricultural & Farmers Welfare, Fazilka.
- 6) Sh. Rohitash Garg, Executive Engineer o/o Deputy Director, Department of Local Govt., Bathinda.
- 7) Sh. G.P. Singh, Executive Engineer, PWSSB, Division No. 2, Bathinda.
- 8) Sh. Jugal Kishor, Executive Engineer, PWSSB, Abohar.
- 9) Sh. Ulwinder Singh, Divisional Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Ferozepur and Sri Muktsar Sahib.
- 10) Sh. Vijay Kumar, Divisional Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Faridkot.
- 11) Sh. Rohit Singla, AEE, Punjab Pollution Control Board, Faridkot.
- 12) Sh. Ravi Pal, AEE, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Bathinda.
- 13) Sh. Pawan Bishnoi, SDO, Department of Water Resources (Canal), Fazilka.
- 14) Sh. Jagmohan Singh, SDE, Department of Water Supply & Sanitation, Division No. 2, Sri Muktsar Sahib.
- 15) Sh. R.M. Makkar, SDE, PWSSB, Malout.
- 16) Sh. Lakhpat Rai Sardhens, SDE, PWSSB, Ferozepur.
- 17) Sh. Ashok Maini, SDE, PWSSB, Fazilka.
- 18) Sh. Hemant Jasuja, S.D.S.C.O, Department of Soil & Water Conservation, Fazilka.
- 19) Sh. Rajneesh Kumar, Executive Officer, Municipal Council, Fazilka.
- 20) Sh. Avninder Pal Singh, AO, Department of Agriculture, Faridkot.
- 21) Sh. Jagsir Singh, AO, Department of Agriculture, Sri Muktsar Sahib.
- 22) Sh. Jaswinder Singh, AO, Department of Agriculture, Moga.
- 23) Sh. Jaswinder Singh, BAO, Guru Har Sahai o/o Chief Agriculture Officer, Ferozepur.
- 24) Sh. Gurmel Singh, Panchayat Officer, BDPO Office, Faridkot.

(56)

Status of Sewage Treatment Plants in State of Punjab

Annexure - B

Sr No	Name of Town	STP Location	STP commissioned year	Status	Installed Capacity (MLD)	Actual utilisation Capacity (MLD)	Technology	Water Supply (LPD)	Disposal Land/river/sea	Consent Status	Whether achieving prescribed parameters or	Agency
Fazilka												
1	Abohar	Near railway station, Abohar	Dec. 2014	Operational	25	17	SBR	-	disposed into abbukurana drain	Yes	Yes	PWSSB
2	Fazilka	Sainia road, Fazilka	Feb, 2006	Operational	8	-	WSP	-	disposed into Fazilka drain then into ditch cum bandh drain	Yes	No	MC
3	Jalla abad	Near Tiwana Road	Sep. 2011	Operational	8	-	MBBR	-	disposed into Jallaabad drain	Yes	No	MC
4	Arniwala	No Sewerage exist, funds not tied up										
Ferozpur												
5	Ferozpur	Kundewala road	31/12/2019	Under Construction	18	-	SBR	-	disposed into adjoining drain	-	-	PWSSB
6	Malanwala	No Sewerage exist, funds not tied up										
7	Gurnarsaha	Adarsh Nagar	30.06.2020	Under Construction	4	-	SBR	-	disposed into Jallaabad drain	-	-	PWSSB
		New Grain Market	30.06.2020	Under Construction	1	-	SBR	-	disposed into Jallaabad drain	-	-	PWSSB
8	Mukh	No Sewerage exist, funds not tied up										
9	Mambur	No Sewerage exist, funds not tied up										
10	Makhu	Near NH - 15, Along Railway Line	2018	Operational	4	-	SBR	-	disposed into Makhu drain	Yes	Yes	PWSSB
11	Zira	Near New By pass	Sep-13	Operational	8	-	MBBR	-	disposed into New Zira drain	Yes	yes	PWSSB
12	Talwandi Bhai	Near Railway Line	2018	Operational	4	-	SBR	-	disposed into Ferozeshah drain	Yes	yes	PWSSB

Status of Sewage Treatment Plants in State of Punjab

57

Sr. No.	Name of Town	STP Location	STP commissioned year	Status	Installed Capacity (MLD)	Actual utilisation Capacity (MLD)	Technology	Water Supply (LPUD)	Disposal Land/river/sea	Consent Status	Whether achieving prescribed parameters or	Agency
Moga												
13	Moga	Near Bikaner Wala Road	Jan-14	Operational	27	-	SBR	-	disposed into Fida drain	Yes	yes	PWSSB
14	Dharanidhar	Near SDM Office	2018	Operational	4	-	SBR	-	disposed into Suked Wala Mastan drain	Yes	yes	PWSSB
15	Bagra Purana	Nihal Singh wala Road					DWSS					
16	Nihal Singh wala						No Sewerage exist, funds not tied up					
17	Sadhni Kalan						No Sewerage exist, funds not tied up					
18	Korise Khan						No Sewerage exist, funds not tied up					
19	Farangah Faridkot						No Sewerage exist, funds not tied up					
Faridkot												
20	Faridkot						Land acquisition in Process in coordination with Distt Administration					
21	Kokrapura	Devi Wala Road	2020	73% work completed	8		SBR		disposed into Devi Wala drain	N.A	N.A	PWSSB
		Mukatsar Road	2020	70% work completed	6		SBR		disposed into Devi Wala drain	N.A	N.A	PWSSB
22	Jaito	Kokrapura Road	30.09.2019	92% work completed	6		SBR		disposed into Grandshan drain	N.A	N.A	PWSSB
Shri Mukatsar Sahib												
23	Malout	Danewala Road	Apr-19	Completed	10		MBBR		disposed into Malout drain	yes	Yes	PWSSB
		Bhagwanpura	Apr-19	Completed	3		WSP		disposed into Enna Khara drain	No	No	PWSSB
24	Groderbaha	Lal Kothi Malou Road	Dec-19	Under Construction	7		MBBR		disposed into Sabania drain	Yes	N.A	PWSSB
25	Barwala						No Sewerage exist, funds not tied up					
26	Shri Mukatsar Sahib						DWSS					

Status of Sewage Treatment Plants in State of Punjab

58

Sr. No	Name of Distt.	Name of River	Name of Town	Name of STP	Status	Capacity (MLD)	Technology	Likely date of completion
1	2	3	4	6	7	8	9	10
34	Ferozpur	Sutlej	Makhu	Makhu	completed	4	SBR	
35		Sutlej	Zira	Zira	completed	4	SBR	
36		Sutlej	Talwandi Bhai	Talwandi Bhai	completed	4	SBR	
34	Faridkot	Sutlej	Faridkot	Faridkot	Funds Available But Land not available	14	SBR	
35		Sutlej	Jaito	Jaito	93% work completed	6	SBR	30.09.19
36		Sutlej	Kotkapura	Kotkapura	73% work completed	8	SBR	30.06.20
	Kotkapura			70% work completed	3	SBR	30.06.20	
110	Moga	No river	Badhni Kalan	Badhni Kalan	Sewerage System do not Exist	2		
111		Sutlej	Moga	Moga	Completed	27	SBR	
				Moga	funds available (AMRUT)	23		
112		Sutlej	Fatehgarh Panjtaur	Fatehgarh Panjtaur	Sewerage System do not Exist	1		
113		Sutlej	Dharamkot	Dharamkot	completed	4	SBR	
114		Sutlej	Kot Ise Khan	Kot Ise Khan	Sewerage System do not Exist	3		
116	Sutlej	Nihal Singh wala	Nihal Singh wala	Sewerage System do not Exist	3			

Status of Sewage Treatment Plants in State of Punjab

(59)

Sr. No	Name of Town	STP Location	STP commissioned year	Status	Installed Capacity (MLD)	Actual utilisation Capacity (MLD)	Technology	Water Supply (LPCD)	Disposal Land/river/sea	Consent Status	Whether achieving prescribed parameters	Agency	Remarks
1	4	5		7	8		9		10	11	12	12	
Fazilka													
									disposed into abul khurana drain	Yes	Yes	PWSSB	
1	Abohar	Near railway station, Abohar	Dec, 2014	Operational	25	17	SBR	-					1. Irrigation system installed 2. On demand of MC, Fazilka estimate prepared for New STP SBR Technology Amounting to Rs. 16 Cr
2	Fazilka	Sainia road, Fazilka	Feb, 2006	Operational	8	-	WSP	-	disposed into Fazilka drain then into dition cum banch drain	Yes	No	MC	
3	Jallalabad	Near Tiwana Road	Sep, 2011	Operational	8	-	MBBR	-	disposed into jallalabad drain	Yes	No	MC	
No Sewerage exist, funds not tied up													
Ferozepur													
5	Ferozepur	Kundewala road	31/12/2019	Under Construction	18	-	SBR	-	disposed into adjoining drain	-	-	PWSSB	DPR for Sew. System and STP Amounting to Rs. 31.58 Cr sent to H.O PWSSB
6	Mallanwala												No Sewerage exist, funds not tied up
7	Guruhasahai	Adarsh Nagar	30.06.2020	Under Construction	4	-	SBR	-	disposed into jallalabad drain	-	-	PWSSB	
		New Grain Market	30.06.2020	Under Construction	1	-	SBR	-	disposed into jallalabad drain	-	-	PWSSB	
8	Mudki												No Sewerage exist, funds not tied up

Status of Sewage Treatment Plants in State of Punjab

60

Sr. No	Name of Town	STP Location	STP commissioned year	Status	Installed Capacity (MLD)	Actual utilisation Capacity (MLD)	Technology	Water Supply (LPCD)	Disposal Land/river/sea	Consent Status	Whether achieving prescribed parameters	Agency	Remarks
9	Mamdot												No Sewerage exist, funds not tied up
10	Makhu	Near NH - 15, Along Railway Line	2018	Operational	4	1.5	SBR	-	disposed into Makhu drain	Yes	Yes	PWSSB	DPR for Sew System and STP Amounting to Rs 26.68 Cr sent to H.O PWSSB
11	Zira	Near New By pass	Sep-13	Operational	8	5	MBBR	-	disposed into New Zira drain	Yes	yes	PWSSB	
12	Talwandi Bhai	Near Railway Line	2018	Operational	4	2	SBR	-	disposed into Ferozes hah drain	Yes	yes	PWSSB	
Moga													
13	Moga	Near Bukan Wala Road	Jan-14	Operational	27	27	SBR	-	disposed into Fiuva drain	Yes	yes	PWSSB	
14	Dharamkot	Near SDM Office	2018	Operational	4	2.5	SBR	-	disposed into Sukad Nala Masitan drain	Yes	yes	PWSSB	Irrigation system installed.
15	Bagha Purana	Nihal Singh wala Road											DWSS
16	Nihal Singh wala												No Sewerage exist, funds not tied up
17	Badhni Kalan												No Sewerage exist, funds not tied up
18	Kot Ise Khan												No Sewerage exist, funds not tied up
19	Fatehgarh Panchtoor												No Sewerage exist, funds not tied up
Faridkot													
20	Faridkot												Land acquisition in Process in coordination with Distt Administration
21	Kotkapura	Devi Wala Road	2020	73% work completed	8		SBR		disposed into Devi Wala drain	N.A	N.A	PWSSB	
		Mukatsar Road	2020	70% work completed	6		SBR		disposed into Devi Wala drain	N.A	N.A	PWSSB	

Status of Sewage Treatment Plants in State of Punjab

Sr. No	Name of Town	STP Location	STP commissioned year	Status	Installed Capacity (MLD)	Actual utilisation Capacity (MLD)	Technology	Water Supply (LPCD)	Disposal Land/river/sea	Consent Status	Whether achieving prescribed parameters	Agency	Remarks
22	Jaito	Kotkapura Road	30.09.2019	92% work completed	6	-	SBR		disposed into Chandbhan drain	N.A	N.A	PWSSB	
Shri Mukatsar Sahib													
23	Malout	Danewala Road	Apr-19	Operational	10		MBBR		disposed into Malout drain	yes	Yes	PWSSB	
		Bhagwanpura	Apr-19	Operational	3		WSP		disposed into Enna Khera drain	No	No	PWSSB	1. Irrigation system installed 2. Tenders for desilting of pond in process
24	Gidderbaha	Lal Kothi Malout Road	Dec-19	Under Construction	7		MBBR		disposed into Babania drain	Yes	N.A	PWSSB	
25	Bariwala	No Sewerage exist, funds not tied up											
26	Shri Mukatsar Sahib	DWSS											

5.2. RIVER /STP WISE ACTION PLAN

50

A. RIVER SATLUJ

Annexure - C

i) Action Plan/Fund Requirement where STP's Constructed/Under Progress

S.No	Town	Cap. (MLD)	Tech.	Irrigation Scheme Details			Remarks
				Timeli ne	Funds (Lakhs)	Comm Area (ha)	
MC, Ludhiana							
1	Jamalpur	48	UASB	-	-		The STP is based on old tech, farmer not willing to use water because of easy availability of ground water. Discharge is high, open channel reqd, Feasibility Study Underway
2	Bhattian	111	UASB	-	-		
3	Balloke	152	UASB	-	-		
4	Bhattian	105	SBR	-	-		Discharge is high, open channel reqd, Feasibility Study Underway
5	Balloke	50	SBR	-	-		
MC, Jalandhar							
6	Pholriwal	100	UASB	-	-		Discharge is high, open channel reqd, Feasibility Study Underway
7	Pholriwal	25	SBR	T+24	910.00	850	Funds to be tied up
8	Pholriwal	25	SBR	T+24	875.00	850	Funds to be tied up
9	Basti Peer Dad	50	SBR	T+ 30	3200.00	1700	Funds to be tied up, Feasibility Study of Irrigation Project underway
10	Bambian Wali Cantt	10	SBR	T+20	425.00	340	Funds to be tied up
11	Jaitawali, Hsr. Road	25	SBR	T+24	890.00	850	Funds to be tied up
PWSBB							
12	Phagwara	8	MBBR	T+20	315.00	272	Farmers not willing to use treated water
13	Phillaur	3	MBBR	T+20	83.00	102	Funds to be tied up
14	Nawanshahar	6	SBR	T+20	204.00	204	Funds to be tied up
15	Banga	3	SBR	T+20	125.00	102	Farmers not willing to use treated water
16	Hoshiarpur	30	MBBR	T+30	925.00	1020	Funds to be tied up
17	Baghapurana	4	SBR	T+20	145.00	136	Funds to be tied up
18	Nangal	5	ASP	T+20	225.00	170	Funds to be tied up
19	Sahnawal	7	SBR	T+20	227.00	238	Funds to be tied up
20	Jagraon	12	SBR	T+20	470.00	408	Funds to be tied up
21	Jagraon	16	SBR	T+20	625.00	544	Funds to be tied up
22	Moga	27	SBR	T+30	1293.00	918	Funds to be tied up

✓23	Abohar	25	SBR	T+30	685.00	850	Funds to be tied up
✓24	Malout	3	WSP	T+20	105.00	102	Funds to be tied up
✓25	Makhu	4	SBR	T+20	135.00	136	Funds to be tied up
✓26	Talwandi Bhai	4	SBR	T+20	165.00	136	Funds to be tied up
✓27	Zira	8	MBBR	T+20	306.00	272	Funds to be tied up
BBMB							
28	Nangal	6.75	-	T+20	135.00	230	Funds to be tied up
DWSS							
✓29	Sh.Muktsar Sahib	3.5	MBBR	T+20	125.00	119	Funds to be tied up
MES							
30	East Jalandhar Cantt.	3	MBBR	T+20	90.00	102	Funds to be tied up
31	East Jalandhar Cantt.	3	MBBR	T+20	85.00	102	Funds to be tied up
32	East Jalandhar Cantt.	0.4	MBBR	T+20	15.00	14	Funds to be tied up
33	West Jalandhar Cantt.	1.5	MBBR	T+20	60.00	51	Funds to be tied up
34	West Jalandhar Cantt.	1.5	MBBR	T+20	45.00	51	Funds to be tied up
Total		885.65			12888.0	10868	

ii) Action Plan/Fund Requirement where STP's proposed to be Constructed

S.No	Town	Capacity (MLD)	Irrigation Scheme Details			Remarks
			Time	Funds (Lakhs)	Comm. Area (ha)	
PWSSB						
✓1.	Ferozepur	18	T+20	825.00	612	Funds to be tied up
✓2.	Guru Har Sahai	1	T+20	38.00	34	Funds to be tied up
✓3.	Guru Har Sahai	4	T+20	106.00	136	Funds to be tied up
✓4.	Jaito	6	T+20	196.00	204	Funds to be tied up
✓5.	Kotakpura	8	T+20	304.00	272	Funds to be tied up
✓6.	Kotakpura	6	T+20	265.00	204	Funds to be tied up
✓7.	Morinda	5.5	T+20	185.00	187	Funds to be tied up
✓8.	Gidderbaha	7	T+20	225.00	238	Funds to be tied up
✓9.	Balachaur	4	T+20	113.00	136	Funds to be tied up
✓10.	Garshankar	3	T+20	94.00	102	Funds to be tied up

11.	Maluka	1	T+20	32.00	34	Funds to be tied up
12.	Rahon	3	T+20	95.00	102	Funds to be tied up
13.	Kiratpur Sahib	2	T+20	65.00	68	Funds to be tied up
14.	Faridkot	14	T+20	410.00	476	Funds to be tied up
15.	Patti	8	T+20	200.00	272	Funds to be tied up
16.	Arniwala	2	T+20	56.00	68	Funds to be tied up
17.	Barriwala	2.5	T+20	74.00	85	Funds to be tied up
18.	Bhagta Bhaike	3	T+20	104.00	102	Funds to be tied up
19.	Bhai Roopa	3	T+20	105.00	102	Funds to be tied up
20.	Kotha Guru	2	T+20	67.00	68	Funds to be tied up
21.	Mahilpur	3	T+20	97.00	102	Funds to be tied up
22.	Mallanwala	3	T+20	110.00	102	Funds to be tied up
23.	Mamdot	2	T+20	60.00	68	Funds to be tied up
24.	Mudki	2	T+20	68.00	68	Funds to be tied up
25.	Nihal Singh Wala	2	T+20	66.00	68	Funds to be tied up
26.	Raikot	5	T+20	225.00	170	Funds to be tied up
27.	Moga	23	T+20	795.00	782	Funds to be tied up
PSIEC						
28.	FP, Jalandhar	1	T+20	40.00	34	Funds to be tied up
Total		144		5020.00	4896	

53

Department of Soil and Water Conservation, Punjab
Utilization of Treated Water from Sewerage Treatment Plants for Irrigation
STP progress -Completed and Ongoing Irrigation Projects-River Wise

S. no.	Name of town/STP	District	Discharge (MLD)	Command area (ha)	Date of start of project	Project Status	Date of completion	Likely completion date	Remarks (if any)
River Sutlej									
1	Nikku Nagal (BBMB)	Rupnagar	8.5	120	19.10.11	Complete	1/1/2016		
2	Naya Nangal (NFL)	Rupnagar	5	200	25.12.11	Complete	1/1/2013		
3	Sri Anandpur Sahib	Rupnagar	8.5	150	20.05.10	Complete	1/7/2012		Some issues due to dispute of Land Owners
4	Haveli Kalan-Ropar	Rupnagar	10	100	20.08.13	Complete	1/7/2015		
5	Sadabarat-Ropar	Rupnagar	2	72	28.08.13	Complete	1/5/2016		PSPCL has not sanctioned the electric connection yet. Amount of Rs. 50000/- deposited on 04.08.2015 to the MC Ropar for this purpose. Approximately 180 mtr pipe line is damaged and 17 nos. of alfa-2 valve stolen, estimate of the work for Rs. 1.12 has been sent for approval
6	Rusulpur-Ropar	Rupnagar	2.5	80	25.08.13	Complete	1/2/2018		PSPCL, has not sanctioned the connection yet, Amount of Rs. 50000/- deposited on 04.08.2015 to the MC Ropar for this purpose. Electricity supply is being taken for STP Plant to run the Project
7	Kurali	Mohali	4	130	31.03.13	Complete	1/7/2016		
8	Chamkaur Sahib	Rupnagar	1.7	99	03.06.16	Complete	1/1/2017		Electric Connection pending
9	Machiwara	Ludhiana	4	40	4/11/2016	Complete	28/6/2017		
10	Dharmkot	Moga	4	45	25-11-16	Complete	26/3/2018		
11	Phagwara-1	Kapurthala	28	550	1/3/2013	Complete	30.5.2019		
12	Phagwara-2				1/2/2019	Complete			
13	Nakoder	Jalandhar	6	180	1/11/2016	Complete	30.6.2019		
14	Phillour	Jalandhar	3	105	1/4/2018	Complete	17.6.2019		

54

S. no.	Name of town/STP	District	Discharge (MLD)	Command area (ha)	Date of start of project	Project Status	Date of completion	Likely completion date	Remarks (if any)
✓ 15	Muktsar (Balamgarh Road)	Sri Mukatsar Sahib	8.5	480	11/5/2016	Complete	15.6.2019		
✓ 16	Muktsar (Sadarwala)	Sri Mukatsar Sahib	7.5	185	15/10/2016	Complete	30.6.2019		
✓ 17	Malout (Bhagwanpura)	Sri Mukatsar Sahib	3	80	29/5/2016	Complete	31/1/2019	-	
~~18~~	Goniana	Bathinda	3	102	25/5/2014	Complete	17/10/2017		
~~19~~	Kotfatta	Bathinda	1.5	108	25/5/2014	Complete	23/10/2017		
~~20~~	Maur	Bathinda	5	150	5/5/2015	Complete	22/2/2017		
~~21~~	Bhucho	Bathinda	3	135	18/7/2015	Complete	13/2/2019		
✓ 22	Fazilka	Fazilka	8	350	3/11/2014	Complete	18/01/2017	-	
✓ 23	Jalalabad	Fazilka	8	200	30/10/2015	Under Progress	-	31/8/2019	
River Beas									
24	Sham Chaurasi	Hoshiarpur	1	90	5/10/2016	Complete	29/6/2017		
25	Khichian, Mukerian	Hoshiarpur	5	100	16/6/2017	Complete	16/10/2017		
26	Chak Padayan, Talwara	Hoshiarpur	8	70	18/3/2017	Complete	6/12/2018		
27	Shrihargobindpur	Gurdaspur	1	96	13.06.2016	Complete	20.11.2017		
28	Sultanpur Lodhi	Kapurthala	2.7	100	1/7/2016	Complete	1.5.2008		
29	Bhulath	Kapurthala	4.8	260	1/3/2014	Complete	1/6/2018		
30	Kapurthala	Kapurthala	25	484	2015	Complete	25.6.2019		

Office of District Magistrate, Fazilka
ਦਫਤਰ ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ

No. 857-LFA

Order

Date: -19/08/2019

In compliance to the directions issued by Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi vide order dated 25.07.2019 passed in Original Application No. 596 of 2019 titled as Vikram Ahuja Vs State of Punjab & Ors., Joint Committee is hereby constituted with the members as under: -

Sr. No.	Designation & Department
1.	District Magistrate-cum-Deputy Commissioner, Fazilka
2.	Environmental Engineer/ AEE (Fazilka), Punjab Pollution-Control Board, Regional Office, Faridkot- Convener/ Nodal Officer
3.	Superintending Engineer, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Bathinda
4.	Deputy Director, Department of Local Govt.- Ferozepur and Bathinda.
5.	Executive Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Fazilka.
6.	Executive Engineer, Department of Water Supply & Sanitation- Fazilka, Ferozepur- Div.1 & 2, Moga, Faridkot, Sri Muktsar Sahib- Div. 1 & 2.
7.	Chief Agriculture Officer - Fazilka, Ferozepur, Moga, Faridkot, Sri Muktsar Sahib
8.	Conservator of Soils, Ferozepur/Divisional Soil Conservation Officer, Ferozepur & Sri Muktsar, Faridkot
9.	District Rural Development & Panchayat Officer- Fazilka, Ferozepur, Moga, Faridkot, Sri Muktsar Sahib
10.	Civil Surgeon, Fazilka

The committee will act and furnish a factual and action taken report in O.A. No. 596 of 2019 to the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi from time to time.

**District Magistrate,
Fazilka**

PUNJAB POLLUTION CONTROL BOARD
Regional Office, Faridkot

(Ferozepur Road, Near Dhara Singh Colony, Street No. 2, Faridkot)
E-mail: ppcbdk@yahoo.com

Ph.01639-254179

Dated: 04/09/19

No. 4524-26
To

1. Superintending Engineer (Drainage),
Department of Water Resources, Ferozepur
2. Executive Engineer (Drainage),
Department of Water Resources, Fazilka

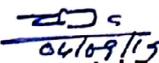
**Sub: - Regarding accumulation of water flowing in drains in District Fazilka-
O.A. No. 596 of 2019- Vikram Ahuja v/s State of Punjab and others.
pending before National Green Tribunal, New Delhi.**

In regard to above, you are already aware that vide order dated 25.07.2019 of the Hon'ble NGT, New Delhi in matter of O.A. no. 596 of 2019 titled as Vikram Ahuja Vs SOP, a Joint Committee has to file a factual and action taken report to the Hon'ble Tribunal. In compliance to the above orders of the Hon'ble Tribunal, meetings have already been held under the Chairmanship of District Magistrate, Fazilka on 06.08.2019 and 10.08.2019, proceedings of which have been communicated to you through e-mails dated 09.08.2019 and 20.08.2019. Also, members have been nominated along with you in the Joint Committee by the order of District Magistrate, Fazilka on 19.08.2019 to file factual and action taken report to the Hon'ble Tribunal.

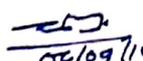
Now, a draft report including the details of the meetings dated 06.08.2019 and 10.08.2019 along with order of the District Magistrate, Fazilka was prepared and discussed with the Higher authorities of the PPCB, Nodal Agency in this matter. It was communicated to the undersigned that the facts on the ground are missing in the draft report i.e. whether the various drains flowing in major districts of Fazilka, Sri Muksar Sahib, Ferozepur, Faridkot and Moga are entering into District Fazilka and if yes, whether due to blockage of further flow has resulted in accumulation of these drain waters? It was brought into the notice of the Higher authorities of the Board that site visit was done by District Magistrate, Fazilka along with various Departments after the first meeting on 06.08.2019 itself and it was observed that water in Muazzam-DCB/Defence drain carrying waste waters discharged by local bodies of Fazilka, Abohar, Arniwala, Gidderbaha and Malout along with some villages has accumulated in large area near village Qadar Baksh. However, reasons for this accumulation along with size, depth and slope of this drain was not clear/known.

It is therefore requested to inform this office regarding reasons for this accumulation and details regarding area, depth and slope of the drain, so that the same may be incorporated in the draft reply and for finalizing the factual and action taken report to be filed in the Hon'ble NGT, New Delhi after discussing in the next meeting of Joint Committee to be held during next week at D.C. Office, Fazilka.

Endst. No.....

04/09/19
Environmental Engineer
Date:-.....

A copy of the above is forwarded to the District Magistrate, Fazilka for information please.

04/09/19
Environmental Engineer

No. 1914 /1-L Wetland

Date 06/09/2019

To

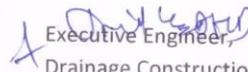
Environmental Engineer,
Punjab Pollution Control Board,
Faridkot.

Subject Regarding accumulation of water flowing in drains in District Fazilka- O.A. No. 596 of 2019 – Vikram Ahuja v/s State of Punjab and others. Pending before National Green Tribunal, New Delhi.

Reference Your Office Letter No. 4525 Dated 04-09-2019.

In this regard it is intimated that at RD 18000 of Fazilka Drain, water from treatment plant enters into the drain along with water, floating material also enters into the drain which causes blockage of the drain. Further it is added that at RD 8000 of Old Fazilka Drain, the pipe bridge exists and further at RD 6500 Pakistan boundary starts. RD 0-6500 of Old Fazilka Drain is in Pakistan and no clearance of drain is done in Pakistan Area which causes blockage. In Rainy season water comes back from Pakistan due to blockage and causes flood like situation in the villages Qaderbaksh and Nooran.

This is for your information and necessary action please.

Executive Engineer,
Drainage Construction Division,
Ferozepur at Fazilka.

PUNJAB POLLUTION CONTROL BOARD

Regional Office, Faridkot

(Ferozepur Road, Near Dhara Singh Colony, Street No. 2, Faridkot)

E-mail: ppcbfdk@yahoo.com

Ph.01639-254179

No.....485.D.-4876

(THROUGH E-MAIL ONLY)

Dated: ..27/09/2019

To

1. The Superintending Engineer,
Department of Water Resources (Drainage),
Ferozepur
2. The Superintending Engineer,
Punjab Water Supply & Sewerage Board,
Bathinda
3. Environmental Engineer,
Punjab Pollution Control Board,
Regional Office, Bathinda
4. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Ferozepur
5. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Bathinda
6. The Conservator of Soils, Ferozepur
Department of Soil & Water Conservation
7. Executive Engineer,
Department of Water Resources (Drainage),
Fazilka
8. Executive Engineer,
Department of Water Supply & Sanitation,
Fazilka/Ferozepur- Div.1 & 2/ Moga/ Faridkot/Sri Muktsar Sahib- Div. 1 & 2.
9. DDPO
Fazilka/Ferozepur/Moga/Faridkot/Sri Muktsar Sahib
10. Civil Surgeon,
Fazilka
11. Divisional Soil Conservation Officer, Ferozepur & Sri Muktsar Sahib
Department of Soil & Water Conservation
12. Divisional Soil Conservation Officer, Faridkot
Department of Soil & Water Conservation
13. Chief Agriculture Officer,
Fazilka/Ferozepur/Sri Muktsar Sahib/Faridkot/Moga

Sub: Proceedings of the 3rd meeting held under the Chairmanship of Hon'ble District Magistrate, Fazilka on 17.09.2019 at 11:30 A.M. in Committee room, D.C. Office, Fazilka with the various Departments in matter of O.A. no. 596 of 2019- Vikram Ahuja v/s State of Punjab & Ors. pending before the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.

The proceedings of the subject cited meeting are sent herewith through e-mail.

Please download the same for further necessary action at your end please.

DA/- as above

Sunjd Singh
Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka

Endst. No.

Dated:

A copy of the above is forwarded to the following for information please: -

1. Senior Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Zonal Office, Bathinda.
2. P.A. to District Magistrate, Fazilka
3. P.A. to Member Secretary, Punjab Pollution Control Board, Patiala
4. Director, Department of Local Govt., Punjab, Chandigarh
5. Chief Executive Officer, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Punjab, Chandigarh
6. Chief Engineer (Drainage), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
7. Chief Engineer (Canal), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
8. Chief Engineer (Central), Department of Water Supply & Sanitation, Punjab, Patiala
9. Financial Commissioner, Department of Rural Development & Panchayats, Punjab, Chandigarh
10. Director, Department of Agriculture, Punjab, Chandigarh
11. Chief Conservator of Soils, Department of Soil & Water Conservation, Punjab, Chandigarh

-sd-

**Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka**

PUNJAB POLLUTION CONTROL BOARD

Regional Office, Faridkot

(Ferozpur Road, Near Dhara Singh Colony, Street No. 2, Faridkot)

E-mail: ppcbfdk@yahoo.com

Ph.01639-254179

No.....

(THROUGH E-MAIL ONLY)

Dated: .....

To

1. The Superintending Engineer,
Department of Water Resources (Drainage),
Ferozpur
2. The Superintending Engineer,
Punjab Water Supply & Sewerage Board,
Bathinda
3. Environmental Engineer,
Punjab Pollution Control Board,
Regional Office, Bathinda
4. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Ferozpur
5. The Deputy Director,
Department of Local Govt., Bathinda
6. The Conservator of Soils, Ferozpur
Department of Soil & Water Conservation
7. Executive Engineer,
Department of Water Resources (Drainage),
Fazilka
8. Executive Engineer,
Department of Water Supply & Sanitation,
Fazilka/Ferozpur- Div.1 & 2/ Moga/ Faridkot/Sri Muktsar Sahib- Div. 1 & 2.
9. DDPO
Fazilka/Ferozpur/Moga/Faridkot/Sri Muktsar Sahib
10. Civil Surgeon,
Fazilka
11. Divisional Soil Conservation Officer, Ferozpur & Sri Muktsar Sahib
Department of Soil & Water Conservation
12. Divisional Soil Conservation Officer, Faridkot
Department of Soil & Water Conservation
13. Chief Agriculture Officer,
Fazilka/Ferozpur/Sri Muktsar Sahib/Faridkot/Moga

Sub: Proceedings of the 3rd meeting held under the Chairmanship of Hon'ble District Magistrate, Fazilka on 17.09.2019 at 11:30 A.M. in Committee room, D.C. Office, Fazilka with the various Departments in matter of O.A. no. 596 of 2019- Vikram Ahuja v/s State of Punjab & Ors. pending before the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.

The proceedings of the subject cited meeting are sent herewith through e-mail.

Please download the same for further necessary action at your end please.

DA/- as above

-sd-

**Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka**

Endst. No. 4877-4887

Dated: 27/09/2019

A copy of the above is forwarded to the following for information please: -

1. Senior Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Zonal Office, Bathinda.
2. P.A. to District Magistrate, Fazilka
3. P.A. to Member Secretary, Punjab Pollution Control Board, Patiala
4. Director, Department of Local Govt., Punjab, Chandigarh
5. Chief Executive Officer, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Punjab, Chandigarh
6. Chief Engineer (Drainage), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
7. Chief Engineer (Canal), Department of Water Resources, Punjab, Chandigarh
8. Chief Engineer (Central), Department of Water Supply & Sanitation, Punjab, Patiala
9. Financial Commissioner, Department of Rural Development & Panchayats, Punjab, Chandigarh
10. Director, Department of Agriculture, Punjab, Chandigarh
11. Chief Conservator of Soils, Department of Soil & Water Conservation, Punjab, Chandigarh

Sunil Singh
Environmental Engineer-cum-
Nodal Officer
For District Magistrate, Fazilka

msj

Proceedings of the meeting held under the Chairmanship of Hon'ble District Magistrate, Fazilka on 17.09.2019 at 11:30 AM with the various Departments in matter of O.A. no. 596 of 2019- Vikarm Ahuja v/s State of Punjab & Ors. pending before the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi.

List of officers attended the meeting is enclosed as **Annexure-A**.

At the outset, S.S. Dhaliwal, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board (PPCB), Faridkot welcomed the officers of various Departments present in the meeting. He then highlighted the action taken report on the issues discussed / deliberated in the last meeting as under: -

- Copy of Clean River Sutlej Action Plan has been provided to every Department at District Level along with the proceedings of the meeting dated 10.08.2019 through e-mail on 20.08.2019.
- A list of all water polluting industries in Districts Fazilka, Ferozpur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib has been provided to respective Chief Agriculture Officers by PPCB for checking of soil quality in the plantation area developed by these industries for discharge of their treated trade effluent through e-mails. Also, certificates to the effect that no industry falling in the jurisdiction of above five districts discharges its waste water into any drain/nallah/creek leading to River Sutlej, except M/s Nestle India Ltd., Moga, which is already covered in Clean River Sutlej Action Plan.
- Letter has been sent by the District Magistrate, Fazilka to the Principal Secretary, Department of Water Resources, Govt. of Punjab, Chandigarh with a request to make the canals perennial in District Fazilka as per the request of petitioner Sh. Vikram Ahuja.
- Surface water samples from drains at 5 points and ground water samples from handpumps & borewells from 10 villages as requested by the petitioner Sh. Vikram Ahuja were collected by PPCB on 13.08.2019 and were sent to SAI Labs, Thapar University, Patiala and M/S Punjab Bio-Technology Incubator (PBTI), Mohali for testing and analysis. Copy of analysis reports are enclosed as **annexure-B**. Department of Agriculture also took soil samples simultaneously from the same villages. Copy of analysis reports by Department of Agriculture are enclosed as **annexure-C**.
- A 10-member Joint Committee comprising of various Departments to furnish a factual and action taken report to the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi in O.A. no. 596 of 2019 has been constituted by order

of the District Magistrate, Fazilka vide no. 857-LFA dated 19.08.2019 enclosed as **annexure-D**.

- A separate meeting of the DDPOs and Executive Engineers of Department of Water Supply & Sanitation of five districts viz. Fazilka, Ferozepur, Faridkot, Moga and Sri Muktsar Sahib was held in the Office of Deputy Commissioner, Fazilka on 27.08.2019, wherein latest status of waste water quantification in the villages falling in the catchment area of river Sutlej and its drains as per Clean River Sutlej Action Plan was brought up and it was decided that PPCB, after arranging funds, will set up model waste water treatment plants in each village of the above five districts in coordination with Department of Rural Development & Panchayats. Based on the results and feedback of the waste water treatment plant to be installed, the same model may be replicated in other villages too.

It was also informed that a draft report including the details of the meetings dated 06.08.2019 and 10.08.2019 along with above order of the District Magistrate, Fazilka dated 19.08.2019 was prepared and discussed with the Higher authorities of the PPCB, Nodal Agency in this matter for submitting interim report to the Hon'ble NGT, New Delhi. However, it was felt that the facts on the ground are missing in the draft report i.e. the various drains flowing in major districts of Fazilka, Sri Muktsar Sahib, Ferozepur, Faridkot and Moga are entering into District Fazilka, wherein due to blockage of further flow has resulted in accumulation of these drain waters. It was already observed by various members during joint site visit on 06.08.2019 itself that water in Muazzam-DCB/Defence drain carrying waste waters discharged by local bodies, specifically of Fazilka, Abohar, Arniwala, Gidderbaha and Malout along with some villages has accumulated in large area near village Qadar Baksh. However, reasons for this accumulation along with size, depth and slope of this drain was not clear/known. Therefore, Department of Water Resources (Drainage) was requested to inform the reasons for this accumulation. Executive Engineer, Drainage Construction Division, Fazilka vide their letter no. 1914 dated 06.09.2019 addressed to PPCB informed that this blockage is due to floating material entering into drain, which culminates in Pakistan and due to no clearance from Pakistan area, causing blockage and flood like situation/stagnation in villages of Qadar Baksh and Nooran.

Further, analysis results as per annexure-B were discussed and it was brought out by Rohit Singla, AEE, PPCB, Faridkot that the quality of water flowing in the drains is either of class 'E' which is suitable only for irrigation, industrial cooling and controlled water disposal or worse than 'E' class as per

Central Pollution Control Board norms for designated best use of surface water. Also, as per the ground water reports of the villages, it has been observed that there is high concentration of Total Coliform and Faecal Coliform bacteria in majority of the samples along with Chemical Oxygen Demand (COD) in some of the samples. One of the reason for that could be seepage of the stagnant water in the drain stretch from village Gharumi to village Qadar Baksh. However, Sh. Rohitash Garg, XEN from the office of Deputy Director, Local Govt., Bathinda and Sh. Ravi Pal, AEE, PPCB, Bathinda brought out that one of the reasons for high concentration of these parameters in ground water could also be due to seepage of sewage from toilets installed in villages not having any sewerage/disposal system or sewage treatment system. Also, Sh. Manjit Singh, CAO, Department of Agriculture, Fazilka informed that as per soil test reports, the concentration of Electrical Conductivity is on higher side.

However, it was felt that a detailed study needs to be done regarding high concentration of these parameters in the ground water of these villages. Therefore, it was decided that a sub-committee comprising of officers of District Fazilka from Department of Water Resources (Drainage), Department of Water Supply and Sanitation, Department of Health, Department of Agriculture, Punjab Water Supply & Sewerage Board, PPCB and Department of Local Govt. will study the reasons in details and submit report accordingly.

The meeting ended with a vote of thanks to the Chair.

*****

Following were present: -

- 1) Sh. Ranjit Singh, DDPO, Fazilka.
- 2) Ms. Balraj Kaur, DDPO, Faridkot.
- 3) Sh. Hakam Singh, Executive Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Fazilka
- 4) Sh. Surjit Singh, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Faridkot.
- 5) Sh. Kulwant Singh, Joint Deputy Director, Department of Local Govt., Ferozepur.
- 6) Sh. Manjit Singh, Chief Agricultural Officer, Department of Agricultural & Farmers Welfare, Fazilka.
- 7) Sh. Chander Aggarwal, Executive Engineer, Department of Water Supply & Sanitation, Fazilka.
- 8) Sh. Rohitash Garg, Executive Engineer o/o Deputy Director, Department of Local Govt., Bathinda.
- 9) Sh. Jugal Kishor, Executive Engineer, PWSSB, Abohar.
- 10) Dr. Vandana Kamboj, DFSO, Department of Food & Civil Supplies, Fazilka.
- 11) Dr. Tarlochan Singh, DMC, Department of Health & Family Welfare, Fazilka.
- 12) Sh. Rohit Singla, AEE, Punjab Pollution Control Board, Faridkot.
- 13) Sh. Ravi Pal, AEE, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Bathinda.
- 14) Sh. Rajiv Kumar, SDE, Department of Water Supply & Sanitation, Moga.
- 15) Sh. Hemant Jasuja, S.D.S.C.O, Department of Soil & Water Conservation, Fazilka.
- 16) Ms. Rupinder Kaur, Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Moga and Faridkot.
- 17) Sh. Rajneesh Kumar, Executive Officer, Municipal Council, Fazilka/Jalalabad.
- 18) Sh. Ram Singh Gill, AO, Department of Agriculture, Moga.
- 19) Sh. Avninder Pal Singh, AO, Department of Agriculture, Faridkot.
- 20) Sh. Jagsir Singh, AO, Department of Agriculture, Sri Muktsar Sahib.
- 21) Sh. Jaswinder Singh, BAO, Guru Har Sahai o/o Chief Agriculture Officer, Ferozepur.
- 22) Sh. Dinesh Sharma, AME, Municipal Council, Malout, Distt. Sri Muktsar Sahib.
- 23) Sh. Sukhdev Singh, Executive Officer, Nagar Panchayat, Arniwala, Distt, Fazilka.
- 24) Sh. Mohit Kumar, JE, Department of Water Supply & Sanitation, Division no. 2, Sri Muktsar Sahib.
- 25) Sh. Gurpreet Singh, JE, Department of Water Supply & Sanitation
- 26) Sh. Pawan Kumar, CF, Municipal Council, Jalalabad/Nagar Panchayat, Arniwala, Distt. Fazilka.
- 27) Sh. Gurjinderjeet Singh, CF, Municipal Council, Abohar, Distt. Fazilka.
- 28) Sh. Ashwini Kumar, Sanitary Inspector, Municipal Council, Abohar, Distt. Fazilka.
- 29) Sh. Amit Kumar, BDPO, Baghapurana, Distt. Moga.
- 30) Sh. Aseem Kumar, Department of Water Supply & Sanitation.
- 31) Sh. Vijay Pal, Nodal Officer, Department of Education, Fazilka.

Following were present: -

- 1) Sh. Ranjit Singh, DDPO, Fazilka.
- 2) Ms. Balraj Kaur, DDPO, Faridkot.
- 3) Sh. Hakam Singh, Executive Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Fazilka
- 4) Sh. Surjit Singh, Environmental Engineer, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Faridkot.
- 5) Sh. Kulwant Singh, Joint Deputy Director, Department of Local Govt., Ferozepur.
- 6) Sh. Manjit Singh, Chief Agricultural Officer, Department of Agricultural & Farmers Welfare, Fazilka.
- 7) Sh. Chander Aggarwal, Executive Engineer, Department of Water Supply & Sanitation, Fazilka.
- 8) Sh. Rohitash Garg, Executive Engineer o/o Deputy Director, Department of Local Govt., Bathinda.
- 9) Sh. Jugal Kishor, Executive Engineer, PWSSB, Abohar.
- 10) Dr. Vandana Kamboj, DFSO, Department of Food & Civil Supplies, Fazilka.
- 11) Dr. Tarlochan Singh, DMC, Department of Health & Family Welfare, Fazilka.
- 12) Sh. Rohit Singla, AEE, Punjab Pollution Control Board, Faridkot.
- 13) Sh. Ravi Pal, AEE, Punjab Pollution Control Board, Regional Office, Bathinda.
- 14) Sh. Rajiv Kumar, SDE, Department of Water Supply & Sanitation, Moga.
- 15) Sh. Hemant Jasuja, S.D.S.C.O, Department of Soil & Water Conservation, Fazilka.
- 16) Ms. Rupinder Kaur, Soil Conservation Officer, Department of Soil & Water Conservation, Moga and Faridkot.
- 17) Sh. Rajneesh Kumar, Executive Officer, Municipal Council, Fazilka/Jalalabad.
- 18) Sh. Ram Singh Gill, AO, Department of Agriculture, Moga.
- 19) Sh. Avninder Pal Singh, AO, Department of Agriculture, Faridkot.
- 20) Sh. Jagsir Singh, AO, Department of Agriculture, Sri Muktsar Sahib.
- 21) Sh. Jaswinder Singh, BAO, Guru Har Sahai o/o Chief Agriculture Officer, Ferozepur.
- 22) Sh. Dinesh Sharma, AME, Municipal Council, Malout, Distt. Sri Muktsar Sahib.
- 23) Sh. Sukhdev Singh, Executive Officer, Nagar Panchayat, Arniwala, Distt, Fazilka.
- 24) Sh. Mohit Kumar, JE, Department of Water Supply & Sanitation, Division no. 2, Sri Muktsar Sahib.
- 25) Sh. Gurpreet Singh, JE, Department of Water Supply & Sanitation
- 26) Sh. Pawan Kumar, CF, Municipal Council, Jalalabad/Nagar Panchayat, Arniwala, Distt. Fazilka.
- 27) Sh. Gurjinderjeet Singh, CF, Municipal Council, Abohar, Distt. Fazilka.
- 28) Sh. Ashwini Kumar, Sanitary Inspector, Municipal Council, Abohar, Distt. Fazilka.
- 29) Sh. Amit Kumar, BDPO, Baghapurana, Distt. Moga.
- 30) Sh. Aseem Kumar, Department of Water Supply & Sanitation.
- 31) Sh. Vijay Pal, Nodal Officer, Department of Education, Fazilka.

Annexure-B

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali	SAI Lab, Thapar University, Patiala.	Designated Best Use Class as per CPCB norms
			From Sabuana Drain near Vill-Gharumi before mixing with Muazzam DCB/Defence Drain-1SW	From Sabuana Drain near Vill- Gharumi before mixing with Muazzam DCB/Defence Drain-1SW	
1	pH		7.76	7.5	E
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/l	20	26	
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27°C)	mg/l	8.7	<5.0	
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/l	45	55	
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/l	1467	1476	
6	Total Coliform	MPN/100ml	348	2400	
7	Calcium (as Ca)	mg/l	80	58	
8	Magnesium (as Mg)	mg/l	72	56	
9	Conductivity	µs/cm	2200	2280	
10	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/l	500	377	
11	Faecal Coliform	MPN/100ml	33	<1.8	

			PBTI Mohali	SAI Lab, Thapar University, Patiala.	Designated Best Use Class as per CPCB norms
S.No.	Parameter	Units	From Muazzam DCB/Defence Drain near Vil-Qadar Baksh urf Nooran after mixing with Sabuana drain-4SW	From Muazzam DCB/Defence Drain near Vil-Qadar Baksh urf Nooran after mixing with Sabuana drain-4SW	
1	pH		8.47	7.4	E
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/l	16	40	
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD3 at 27oC)	mg/l	11.5	12	
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/l	64	78	
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/l	1226	1252	
6	Total Coliform	MPN/100ml	23	1000	
7	Calcium (as Ca)	mg/l	96	51	
8	Magnesium (as Mg)	mg/l	72	43	
9	Conductivity	µs/cm	1800	1970	
10	Hardness Total (as CaCO3)	mg/l	540	304	
11	Faecal Coliform	MPN/100ml	< 2	<1.8	

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali	SAI Lab, Thapar University, Patiala.	Designated Best Use Class as per CPCB norms
			From Fazilka drain entering Muazzam DCB/Defence drain at Vil-Kabul Shah Hithar upstream of sabuana drain-6 SW	From Fazilka drain entering Muazzam DCB/Defence drain at Vil-Kabul Shah Hithar upstream of sabuana drain-6 SW	
1	pH		8.39	7	Worse than E class
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/l	25	54	
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD3 at 27oC)	mg/l	16	17	
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/l	200	158	
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/l	1653	1608	
6	Total Coliform	MPN/100ml	130	240	
7	Calcium (as Ca)	mg/l	88	46	
8	Magnesium (as Mg)	mg/l	29	34	
9	Conductivity	µs/cm	2500	2690	
10	Hardness Total (as CaCO3)	mg/l	340	254	
11	Faecal Coliform	MPN/100ml	5	<1.8	

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali	SAI Lab, Thapar University, Patiala.	Designated Best Use Class as per CPCB norms
			From Ditch Channel on Fazilka-Sadqi Overbridge near Vill-Karni Khera-7SW	From Ditch Channel on Fazilka-Sadqi Overbridge near Vill-Karni Khera-7SW	
1	pH		8.1	7	Worse than E class
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/l	98	40	
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27°C)	mg/l	11	<5.0	
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/l	80	45	
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/l	3072	3184	
6	Total Coliform	MPN/100ml	172	93	
7	Calcium (as Ca)	mg/l	116	95	
8	Magnesium (as Mg)	mg/l	148	129	
9	Conductivity	µs/cm	4400	4690	
10	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/l	900	769	
11	Faecal Coliform	MPN/100ml	8	<1.8	

			PBTI Mohali	SAI Lab, Thapar University, Patiala.	Designated Best Use Class as per CPCB norms
S.No.	Parameter	Units	From river Sutlej Creek before mixing with Ditch Channel at vill. Muhar Jamsher-11 SW	From river Sutlej Creek before mixing with Ditch Channel at vill. Muhar Jamsher-11 SW	
1	pH		8.3	8.1	E
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/l	102	162	
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27°C)	mg/l	18	<5.0	
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/l	176	70	
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/l	1343	1360	
6	Total Coliform	MPN/100ml	221	1000	
7	Calcium (as Ca)	mg/l	96	58	
8	Magnesium (as Mg)	mg/l	43	48	
9	Conductivity	µs/cm	1900	2060	
10	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/l	420	342	
11	Faecal Coliform	MPN/100ml	2	<1.8	

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			Results From Handpump installed in house of Sh. Satpal S/o Sh. Hira Ram,Vill-Gharumi,Depth-35 ft-1A	Results From tubewell installed in agricultural land of Sh. Chinder S/o Gajjan Singh, Vill-Gharumi, Depth 420-1B	Results From Handpump installed in house of Sh. Satpal S/o Sh. Hira Ram,Vill-Gharumi,Depth-35 ft-1A	Results From tubewell installed in agricultural land of Sh. Chinder S/o Gajjan Singh, Vill-Gharumi, Depth 420-1B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.87	8.03	7.1	7.5	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	96	23	102	11	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD3 at 27°C)	mg/L	<1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	25	29	45	16	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	2994	2347	3032	2214	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	640	590	676	601	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	2400	221	15000	2400	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO ₃)	mg/L	720	260	681	230	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	640	622	922	742	--
10	Potassium (as K)	mg/L	42.4	7	43.9	7	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	152	56	112	46	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	68	58	75	47	100
13	Conductivity	µs/cm	4400.0	3500.0	4620	3640	--
14	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/L	660	380	588	308	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	330	8	<1.8	<1.8	should be non-detectable

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			From tubewell installed in agricultural land of Gokul chand S/o Kalu Ram, Vill-Beriwala, Depth-450-2A	From Handpump installed in house of Sh. Lachman Dass S/o Sh. Bala Ram, Vill-Beriwala, Depth-30 ft-2B	From tubewell installed in agricultural land of Gokul chand S/o Kalu Ram, Vill-Beriwala, Depth-450-2A	From Handpump installed in house of Sh. Lachman Dass S/o Sh. Bala Ram, Vill-Beriwala, Depth-30 ft-2B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.96	8.23	8	7.8	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	10	23	<10	<10	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD3 at 27oC)	mg/L	<1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	22	16	<5.0	14	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	1417	3018	1448	3124	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	170	710	161	281	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	7900	3500	24000	24000	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO3)	mg/L	260	540	492	503	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	442	1110	374	1265	--
10	Potassium (as K)	mg/L	72	8.2	69.8	8.05	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	40	48	32	35	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	38	63	34	47	100
13	Conductivity	µs/cm	2100	4600	2170	4820	--
14	Hardness Total (as CaCO3)	mg/L	260	380	219	281	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	800	490	<1.8	<1.8	should be non-detectable

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			From Handpump installed in house of Sh. Krishan S/o Bhagwan Chand, Vill-Pacca Chisti, Depth-35 ft-3A	From tubewell installed in agricultural land of Kuldeep S/o Kashmir, Vill-Pacca Chisti-Depth-440ft-3B	From Handpump installed in house of Sh. Krishan S/o Bhagwan Chand, Vill-Pacca Chisti, Depth-35 ft-3A	From tubewell installed in agricultural land of Kuldeep S/o Kashmir, Vill-Pacca Chisti-Depth-440ft-3B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.8	8.12	7.1	7.7	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	22	11	<10	<10	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD3 at 27oC)	mg/L	<1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	28	21	37	12	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	3204	2001	3326	1996	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	440	410	444	412	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	13	130	<2	<2	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO3)	mg/L	800	340	855	302	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	1117.5	605	1260	560	--
10	Potassium (as K)	mg/L	13	8	12.6	7.9	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	40	58	80	45	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	53	64	59	58	100
13	Conductivity	µs/cm	4500	2900	4860	3090	--
14	Hardness Total (as CaCO3)	mg/L	320	410	442	350	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	< 2	< 2	<1.8	<1.8	should be non-detectable

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			From tubewell installed in agricultural land of Gurdeep S/o Mukhtiar.S, Vill-Qadar Baksh, Depth-280-4A	From Handpump installed in house of Darshan S/o Dewan, Vill-Qadar Baksh, Depth-35ft, 4B	From tubewell installed in agricultural land of Gurdeep S/o Mukhtiar.S, Vill-Qadar Baksh, Depth-280-4A	From Handpump installed in house of Darshan S/o Dewan, Vill-Qadar Baksh, Depth-35ft, 4B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		8.12	7.95	7.8	7.4	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	9	16	<10	<10	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD3 at 27oC)	mg/L	< 1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	20	32	<5.0	13	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	1103	1963	1120	1918	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	230	340	233	354	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	23	24000	23	1000	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO3)	mg/L	340	700	278	707	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	305	600	311	615	--
10	Potassium (as K)	mg/L	6.3	17.5	6.5	17.5	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	40	48	26	71	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	29	80	30	70	100
13	Conductivity	µs/cm	1700	2900	1770	3120	--
14	Hardness Total (as CaCO3)	mg/L	220	450	188	465	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	< 2	1300	<1.8	<1.8	should be non-detectable

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			From tubewell installed in agricultural land of Sahab.S, S/o Jaswant.S, Vill-Mumbeke, Depth-400ft-5A	From Handpump installed near Govt. Primary Scool, Vill-Mumbeke, Depth-40ft-5B	From tubewell installed in agricultural land of Sahab.S, S/o Jaswant.S, Vill-Mumbeke, Depth-400ft-5A	From Handpump installed near Govt. Primary Scool, Vill-Mumbeke, Depth-40ft-5B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		8.3	8.36	7.4	7.5	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	18	11	<10	16	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27°C)	mg/L	<1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	23	20	<5.0	12	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	1708	2719	1688	2772	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	290	440	274	451	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	< 2	542	1000	2400	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO ₃)	mg/L	500	960	434	896	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	577	1010	533	1058	--
10	Potassium (as K)	mg/L	10.4	23	10.7	24.5	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	40	24	29	37	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	36	34	27	22	100
13	Conductivity	µs/cm	2500	4000	2670	4240	--
14	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/L	250	200	185	185	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	< 2	5	<1.8	<1.8	should be non-detectable

			PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
S.No.	Parameter	Units	From Handpump installed in house of Vikram S/o Dalip, Vill-Sureshwala, Depth-35-7A	From tubewell installed in agricultural land of Hardeep S/o Baldev, Vill-Sureshwala, Dpth-120ft-7B	From Handpump installed in house of Vikram S/o Dalip, Vill-Sureshwala, Depth-35-7A	From tubewell installed in agricultural land of Hardeep S/o Baldev, Vill-Sureshwala, Dpth-120ft-7B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.48	7.74	7.2	7.6	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	11	13	<10	<10	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27°C)	mg/L	<1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	34	30	<5.0	<5.0	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	877	2378	914	1830	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	130	440	136	451	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	2400	23	43	93	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO ₃)	mg/L	480	300	534	273	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	115	372	134	354	--
10	Potassium (as K)	mg/L	61	13	75.7	13.3	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	86	272	78	126	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	42	73	37	82	100
13	Conductivity	µs/cm	1300	3000	1460	2800	--
14	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/L	390	980	350	654	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	490	< 2	<1.8	<1.8	should be non-detectable

			PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
S.No.	Parameter	Units	From tubewell installed in agricultural land of Vikram S/o Surinder, Vill-Karni Khera, Depth-110ft,8A	From Handpump installed in house of Harbhajan S/o Chana, Vill-Karni Khera, Depth-35ft-8B	From tubewell installed in agricultural land of Vikram S/o Surinder, Vill-Karni Khera, Depth-110ft,8A	From Handpump installed in house of Harbhajan S/o Chana, Vill-Karni Khera, Depth-35ft-8B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.92	8.2	7.6	7.4	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	15	8	<10	<10	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27°C)	mg/L	<1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	25	32	24	28	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	3243	3886	3328	3842	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	390	390	805	387	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	79	23	43	<2	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO ₃)	mg/L	520	1540	466	1399	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	980	1212	1115	1635	--
10	Potassium (as K)	mg/L	16.2	70	16.2	72.1	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	120	52	105	45	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	97	48	96	46	100
13	Conductivity	µs/cm	4600	5300	4960	5580	--
14	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/L	700	330	658	300	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	< 2	< 2	<1.8	<1.8	should be non-detectable

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			From Handpump installed in Gurudwara Sahib of Vill-Awa urf Waryampura, depth-45ft, 9A	From tubewell installed in agricultural land of Sulakhan S/o Karnail, Vill-Awa Urf, Depth-125 ft-9B	From Handpump installed in Gurudwara Sahib of Vill-Awa urf Waryampura, depth-45ft, 9A	From tubewell installed in agricultural land of Sulakhan S/o Karnail, Vill-Awa Urf, Depth-125 ft-9B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.91	7.98	8.1	7.6	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	9	12	14	<10	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27°C)	mg/L	<1	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	25	33	17	<5.0	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	3027	2288	3070	2158	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	390	360	390	393	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	< 2	5	460	23	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO ₃)	mg/L	1100	640	1024	551	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	842	720	1097	758	--
10	Potassium (as K)	mg/L	82	13	76.3	14	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	70	72	35	43	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	142	34	61	45	100
13	Conductivity	µs/cm	4300	3200	4550	3370	--
14	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/L	760	320	338	292	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	< 2	< 2	<1.8	<1.8	should be non-detectable

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			From Handpump installed at Shop of Ranjit S/o Bhuman, Vill-Muazzam, Depth-42-10A	From tubewell installed in agricultural land of Sh.Balwant, Vill-Muazzam, Depth-425ft-10B	From Handpump installed at Shop of Ranjit S/o Bhuman, Vill-Muazzam, Depth-42-10A	From tubewell installed in agricultural land of Sh.Balwant, Vill-Muazzam, Depth-425ft-10B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.55	8.02	7.2	7.1	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	18	11	<10	<10	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27oC)	mg/L	1.2	1.1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	24	28	<5.0	<5.0	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	1232	423	1324	422	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	225	33	80	77.6	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	< 2	130	4	15000	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO ₃)	mg/L	420	280	230	239	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	235	62.5	89	89.2	--
10	Potassium (as K)	mg/L	9.2	5.8	6.25	6.15	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	136	32	95	20	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	24	19.4	63	21	100
13	Conductivity	µs/cm	1800	600	2000	620	--
14	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/L	440	160	496	138	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	< 2	5	<1.8	<1.8	should be non-detectable

S.No.	Parameter	Units	PBTI Mohali		SAI Lab, Thapar University, Patiala		Prescribed Standards as per IS 10500:2012
			From Handpump installed at BSF Chowki-Pattan Post, Vill-Muhar Jamsher, Depth-25ft-11A	From borewell installed in agricultural land of Harbans S/o Jangir, Vill-Muhar Jamsher, Depth-125ft-11B	From Handpump installed at BSF Chowki-Pattan Post, Vill-Muhar Jamsher, Depth-25ft-11A	From borewell installed in agricultural land of Harbans S/o Jangir, Vill-Muhar Jamsher, Depth-125ft-11B	Permissible limit in case of absence of any alternative source
1	pH		7.73	8.01	7.3	7.8	No relaxation
2	Total Suspended Solids (TSS)	mg/L	11	33	20	14	--
3	Biochemical Oxygen Demand (BOD ₃ at 27oC)	mg/L	3.6	<1	<5.0	<5.0	should be non-detectable
4	Chemical Oxygen Demand (COD) Total	mg/L	20	28	30	14	should be non-detectable
5	Total Dissolved Solids (TDS)	mg/L	2058	2660	2042	2456	2000
6	Chloride (as Cl)	mg/L	450	635	470	643	1000
7	Total Coliform	MPN/100 mL	542	33	240000	2400	should be non-detectable
8	Alkalinity (as CaCO ₃)	mg/L	400	220	312	208	600
9	Sodium (as Na)	mg/L	525	600	560	665	--
10	Potassium (as K)	mg/L	11	10	12.1	11.2	--
11	Calcium (as Ca)	mg/L	120	112	94	85	200
12	Magnesium (as Mg)	mg/L	48	97	49	90	100
13	Conductivity	µs/cm	3000	3500	3120	3740	--
14	Hardness Total (as CaCO ₃)	mg/L	500	680	438	581	600
15	Faecal Coliform	MPN/100 mL	5	2	<1.8	<1.8	should be non-detectable

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਹ ਹਿਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਚੌਲ -- ਚੌਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੌਲੇ ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਰੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਫਰਸ਼ੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੰਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪੂਰੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਗ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿਆਣਾ ਵਿਚ ਪੋਰੀਆ ਥੱਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਥੜਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੱਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਛੇੜ ਛੁਟਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਵਿਚ ਪਾਓ। ਦੂਜਾ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪਾਓ।
- ਫਲ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਹੌਠ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਲੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਫਲਸਰੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਹੌਠ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਲੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਠੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਫਸਲ ਦੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੜ੍ਹ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਾਓ। ਸਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸੀ ਮੱਠੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਖਾਦ ਛਿਟਾ ਪਾਓ।
- ਗਯਾਰ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੂਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਾਓ। ਨਲਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ, ਐਚ, ਐਮ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਪਾਓ।
- ਮੱਠਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਗ ਦੀ ਖਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)

ਪਤਾ
ਨਾਮ: ਜ਼ੁਮੈਨ ਕੌਰ
ਬਿ: ਬੈਂਸਲ ਗੁਰਪੁਰ
ਬਾਰ: ਨਰਿੰਦਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਨਰਿੰਦਰ

ਸਾਟਿਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

- ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਣਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਵਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੇਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-
- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਏ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭਲ ਅਤੇ ਚਿੱਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਜਤਲੀ, ਚਿੱਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਕ : ਭੇਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਕ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਣ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜ਼ੋਰ ਵੱਧਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਟੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਨਮੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਹੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੇਂ ਵਿਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੇਂ ਵਿਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਟੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਆਵਾਜ਼ਾਂ	ਪਾਰਟੀ ਅੰਕ			ਨਾਜ਼ੀਨ ਪਦਾਰਥ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮ ਨਮੂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਨ
	ਠੀਕ	ਖਾਰਾ	ਕੋਲਰ	ਠੀਕ	ਕੋਲਰ	I	II	III	I	II	III	IV	I	II	ਪਰਮ	ਸਿਫਾਰਿਸ	
	6.5-8.7	8.1-9.1	>9.1	<0.8 ਮਿ.ਮੀ/ਸੇ.ਮੀ.	>0.8 ਮਿ.ਮੀ/ਸੇ.ਮੀ.	0.4	0.4-0.75	>0.75	ਘੱਟ >5	ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 5.9	ਜਿਆਦਾ 9.20	ਮਹੁਤ ਜਿਆਦਾ >20	ਘੱਟ 4.5	ਬਹੁਤ >5.5	ਅਨੁਸਾਰ		
ਬੀਜ ਪਾਤ (ਵਾਤੀ ਬੀਜ ਵਿੱਚ)	8-16	-	-	0-270	-	-	-	1-20	-	-	12-2	-	25	-	-	-	

ਨੋਟ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਉਪਰੋਕਤ ਚੱਥੇ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਗਲ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਉ।

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)					ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ					ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ ਮਿਊ					ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ				ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)
	I			II		I		II			I		II				I	II	III	IV	
	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%	16%		18.46%	16%	18.46%		
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ				
ਫਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	10	0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ				
ਮੈਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	--	< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਦ			
ਫਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	20									
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	--									
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--									
ਸੂਰਜਮੁਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--									
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	20									
ਝਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	20									
ਫਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	20									
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85									
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20									
ਕਪਾਹ (ਫਾਇਰਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20									
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																					
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	20									
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																					
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--									

ਨੋਟ: 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ ਇਫਕੈ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ: ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ। ਟਨ (10 ਕਟਿੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਹ ਹਿਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਧਾ ਯੂਰੀਏ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਚਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੋ ਫੇਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਯਾਨੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੋਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਏ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿਆੜਾ ਵਿਚ ਪੌਰੀਆ ਥਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੈਚ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪਾਓ।
- ਬਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੋਂ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਚਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੂਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ

ਪਤਾ.....
 ਨਾਮ..... ਬੁਲਦੇਵ ਸਿੰਘ
 ਪਿੰਡ..... ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ..... ਡਾਕਖਾਨਾ.....
 ਕਲਕ..... ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ..... ਜਿਲ੍ਹਾ..... ਫ਼ਾਜ਼ਿਲਕਾ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੋਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੋਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੋਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੋਂ ਵਿੱਚ ਚੋਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ।

ਪਰਖ ਰਿਪੋਰਟ	ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਨੰਬਰ	ਘੋੜ	ਪ੍ਰਕਾਰ	ਕਿਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਰ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਾਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ			ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)			ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ
					ਠੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 8.8-9.3	ਕੋਲਰ ਕਾਲਾ >9.3	ਠੀਕ <0.8 ਮਿ.ਮੀ.	ਕੋਲਰ ਚਿੱਟਾ >0.8 ਮਿ.ਮੀ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜ਼ਿਆਦਾ >0.75	I ਘੱਟ >5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜ਼ਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ >20	I ਘੱਟ <55	II ਬਹੁਤ >55	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਸ਼	
					8.18	-	-	0.254	-	-	-	1.77	-	-	11.6	-	22	-	-	-	
<p>ਨੋਟ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਿਚ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।</p>																					

690
ਸ਼ਕਤ ਨਾਮ
(ਵਾਰੀ ਸੁਣੀ ਵਿੱਚ)

ਪਰਖ ਵਿਭਾਗ

ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਰੀਆਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ		ਮਿੱਠੀ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ				ਉ=ਜੇ ਖਾਰੀ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।	
	I	II	III	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%			I	II	III	IV		
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਉ	ਉ	ਉ	ਉ	ਅ = ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਰੀ	
ਗੰਧਕ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	--	0-4.6	ਉ	3/4ਉ	1/2ਉ	ਅ		
ਮੱਕੀ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	10	< 0.6	ਉ	1/2ਉ	ਅ	ਅ		
ਝੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--							
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20							
ਰੇਂਗੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--							
ਸੁਰਜਮੁਖੀ (ਦੋਗਲ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--							
ਗੰਧਕ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	--							
ਘੋੜ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	--							
ਪੁਸ਼ਪਮਈ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	20							
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20							
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85							
ਘਾਹ (ਫਰੀਲੈਂਡ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20							
ਵਿਰੋਚਪੁਰ (ਕੋਟਿਫ)																			
ਘਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	20							
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸਿਕੰਦਰ																			
ਘਾਹ ਥਾਈ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--							

ਨੋਟ: 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਰੀ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਖਾਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਕਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਮ ਖਾਰੀ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਫਾਈਓਕੋਲੋਮ ਖਾਰੀ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਖਾਰੀ ਘੱਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।
 ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ: ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਰੀ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਂਗੀਆ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋ। ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਖਾਰੀ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਰੀ ਅਧੀਂ ਵਰਤੋ। ਜਿਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ 1 ਟਨ (10 ਕੋਟਿਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਰੀ ਪਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਨ, ਘਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੁੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰੀ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੋਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਰੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ। ਆਦਿ ਖਾਰੀ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਫਣਕ** --- ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੀ ਫਾਲੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਈ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਵੇਰਵੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ਹਿਸਾ ਦੇ ਫਾਲ ਪਹਿਲੇ ਪਾਈ ਤੋਂ ਫਾਲ ਅਤੇ ਫਾਲ ਪਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਕੁਝੀਏ ਤਾਂ ਫਾਲ ਵਧਣੀ ਦੇਣ ਤਾਂ ਫਾਲ ਕੁਝੀਏ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰੀ ਤੇ ਦਿਣਾ ਦਿਓ।
- ਫਾਲੀਆ** --- ਡੀਜ਼ਲ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੀ। ਫਾਲੀ ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਈ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੇ ਫੁੱਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ** --- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੀ।
- ਆਟੂ** --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਫਾਲੀ ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਵਧਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਫਲਸੇਮ** --- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੁਰਸਮੁੱਚੀ** --- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੀ। ਜੇ ਫਲਸ ਮਾਤੀ ਲਏ ਤਾਂ ਇਕ ਅੱਠੀ ਫਾਲ 50 ਕਿਲੋ ਬਿਸਮ ਮਾਤਰ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਫੁੱਲੀਆ ਪੂਰੀ ਫਿਕਰ ਦਿਣਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਈ ਜਾ ਦਿਓ।
- ਫੋਲਾ** --- ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਬਿਜਾਈ ਵਿਚ ਪੇਰੀਓਡ ਵੇਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਫਾਲੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮੀ ਸੁਣ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਦਿਣੇ ਵਾਲੀ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਵੀਆਂ ਫਾਲੀਆ ਦਿੱਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੀ। ਜੇਕਰ ਫਾਲਸ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਕੇਂਦਰ ਰੂਪ ਵਜੋਂ ਵੀ ਵੇਖੋ ਅਤੇ ਫੋਲਸਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਈ ਨਾਲ ਫਲਸੇਮ ਵਿਚ ਪਾਓ। ਫੁੱਲਾ ਫੋਲਸਾ ਹਿਸਾ ਅੱਠੀ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਾਲੀ ਮਸੀ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪਾਓ।
- ਫਾਲ** --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਫੋਲਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੇਂਦਰ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਫਾਲੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਦਿਣੇ ਵਾਲੀ ਪਹਿਲੀ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਫਾਲ ਪਾਓ।
- ਫਾਲਸੀ** --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੇਂਦਰ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅੱਠੀ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਫਾਲੀ ਅੱਠੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿਣੇ ਵਾਲੀ ਪਾਓ।
- ਸੱਠੀ** --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਫੋਲਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੀ। ਫੋਲਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦਿਣੇ ਵਾਲੀ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਫਾਲੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਫਲਸ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿਕਰ ਫਲਸੇਮ ਵਿਚ ਸਮੁੱਚੇ 25 ਕਿਲੋ ਪੂਰੀ ਫਿਕਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਹਿਸਾ ਜਾਂ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਫੋਲਾ ਅੱਠੀ ਨੂੰ ਫੋਲਾ ਹਿਸਾ ਖਾਦ ਪੇਂਟ ਪਾਓ।
- ਫਲਸ** --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਾਰੀ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੀ। ਅੱਠੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੇਂਟ ਵਿਚਲੇ ਫਲਸ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਫਾਲੀ ਅੱਠੀ ਫਲਸ ਫਲਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਓ। ਫਲਸੇ ਦੀ ਹਿਸਾ ਮੇਲ, ਮੇਲ, 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਸਿਰਫਲੀ** --- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੀ। ਫੋਲਸ ਦੀ ਖਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਬਿਸਮ ਦਿਣੇ ਵਾਲੀ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਬੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਠਾਕਿਸਰ

ਪਤਾ _____
 ਨਾਮ _____ ਠਾਕਿਸਰ ਠਾਕਿਸਰ ਠਾਕਿਸਰ ਦੇ ਨੇੜੇ _____
 ਪਿੰਡ _____ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ _____ ਠਾਕਿਸਰ _____
 ਬਲਕ _____ ਠਾਕਿਸਰ _____ ਜਿਲ੍ਹਾ _____ ਠਾਕਿਸਰ _____

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉੱਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਣਨ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਵਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਫੇਂ ਦੇ ਨਤੂਨੇ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਕਿਸੇਕੁਸ਼ਾਈਆਂ ਖਰਬੀਆਂ ਜਾਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਖਾਰੇ ਸੰਬੰਧ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣਾ ਚਿਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ :** ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਖੇਤਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਚੇਤ, ਚੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਵੱਡੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉੱਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੋਝ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਣਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ :** ਫੇਂ ਦੇ ਖੇਤਾਈ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਧੇ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਖਾਰੀਆਂ ਫਲਸਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਈ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਣ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਫਾਰ ਲਈ ਸੋਝ ਖਾਦਾ (ਹਲੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਸਿਪਸਮ ਦੀ ਸੋਝ ਹੈ।
- ਲਕੜੀਨ ਪਦਾਰਥ :** ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਲਕੜੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਥ ਹਨ ਜਾਂ ਫੇਂ ਵਿਚ ਥੋੜੇ ਕੁਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੰਬਕ ਫਾਸਫਰ :** ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਫੇਂ ਵਿਚੋਂ ਹੋਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਧੇ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਗੋਰਟ ਅਤੇ ਹਲੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਲਸੇਮ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ :** ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਡਾ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਲਸ ਦੀ ਸੋਝ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

www.fedex.com	www.fedex.com	www.fedex.com	www.fedex.com			www.fedex.com			www.fedex.com			www.fedex.com			www.fedex.com	
			www.fedex.com													

Handwritten notes in Hindi, possibly a signature or address, located on the right side of the top table.

Handwritten text below the top table, likely providing additional details or instructions.

www.fedex.com	www.fedex.com										www.fedex.com				www.fedex.com	
	www.fedex.com															
	130	110	90	100	65	155	65	125	65			20				
	110	90	70	100	35	75	25	50	20							
	45	35	25	100	35	75	25	55	25							
	20	15	10	65	25	50	20	35	15							
	25	20	15	240	85	150	65	140	50							
	65	55	40	65	25	50	20	35	15							
	65	55	40	150	65	100	55	125	45							
	105	120	100	75	25											
	130	110	90	75	25											
	65	55	45	75	25											
	130	110	90	100	65	100	55	125	45	75	27	85				
	130	110	90	100	65	100	55	125	45			20				
	65	55	45	95	35	75	25	55	20							
	55	40	35													

Handwritten text at the bottom of the page, likely providing instructions or a signature.

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੇਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਹ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤੋਂੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਾਹਾਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੁੱਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਲੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਸਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾੜੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੌਰੀਆਂ ਬੱਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੱਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੋਚ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਾਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਠਾਸਿਲਕਾ

ਪਤਾ
ਨਾਮ: ਕੁਮਾਰ ਪੰਜਾਇਤ (ਏਲੇ ਤੇ ਕੁੜਕੁ ਕਾਮਾ ਕੋਸ)
ਪਿੰਡ: ਕੋਠੇ ਕਾ ਵਾਸ ਬੈਵੀਆਂ ਡਾਕਖਾਨਾ.....
ਬਲਕ: ਠਾਸਿਲਕਾ ਜਿਲ੍ਹਾ: ਠਾਸਿਲਕਾ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਸਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੋਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਸਿੱਟੀ ਰੇਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੋਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੋਂ ਵਿੱਚ ਚੋਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਰਿਪੋਰਟ

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨੰਬਰ	ਖੇਤ ਨੰ.	ਫ਼ਾਈਲ ਨੰ.	ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਾਕੀਨ ਪਦਾਰਥ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮ ਜਮਾ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ
				ਠੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 8.9-9.3	ਕੋਲਰ ਕਾਲਾ >9.3	ਠੀਕ <0.8 ਮਿ.ਮਹਿਰਸ/ਸੇ.ਮੀ.	ਕੋਲਰ ਰੋਟਾ >0.8 ਮਿ.ਮਹਿਰਸ/ਸੇ.ਮੀ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜ਼ਿਆਦਾ >0.75	I ਘੱਟ >5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜ਼ਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ >20	I ਘੱਟ <5	II ਬਹੁਤ >5	ਪਾਸ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ਼	
696	1	0	ਗੋਦਾ	8.41	-	-	0.347	-	-	1.08	-	-	11.2	-	21	-	-	-	-	

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਉਪਰੋਂ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਅਫਸਰ

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਮਿਊ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ V	ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼						
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	III	IV		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ					
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ=ਜੇ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਦ	
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	--	0-4.6	ਓ	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ		ਅ
ਜੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	10	< 0.6	ਓ	ਓ	1/2ਓ	ਅ		ਅ
ਛੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--							
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20							
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--							
ਸੂਰਜਮੁਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--							
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	--							
ਧਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	✓	✓	✓	✓	20							
ਬਾਸਮਤੀ	65	55	40	75	25	--	--	✓	✓	✓	✓	20							
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	20							
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85							
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20							
ਫਿਰੋਜਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																			
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	20							
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																			
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--							

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਨੰ 4 ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਮ ਨੰ 4 ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਨੰ 4 ਖਾਦ ਪਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੋਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਇੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਖੇਤ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉਣ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੇਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੇ ਫਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਘਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੋਨਾ -- ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੋਰੀਆ ਥਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੋਚ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਭੇਦ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫਤੇ ਪਿਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਧੀ 6 ਹਫਤੇ ਪਿਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿਣੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੂਝ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਟਾਇਪਿਸਟ

ਪਤਾ _____
 ਨਾਮ..... ਕੀਰਨ ਕੌਰ ਪੁੱਤਰ ਕਾਫੂ ਰਾਮ .....

ਫਿ. ਖੇਡੀਵਾਲ .....

ਬਲਕ..... ਟਾਇਪਿਸਟ .....

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਣਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੇਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭਾਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਮ	ਕੋਚ	ਜ਼ਮੀਨ	ਕਿਸਮ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ			ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੂਈ ਪ੍ਰਤੀਸਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਈ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)			ਪੋਟਾਸ਼ ਸੂਈ (ਕਿਲੋ ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)	
				ਨੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 8.1-9.3	ਕੋਲਰ ਕਾਲਾ >9.3	ਨੀਕ <0.8 ਮਿ.ਮੀ.	ਕੋਲਰ ਹਿਟਾ >0.8 ਮਿ.ਮੀ.	I ਘੰਟ 0.4	II ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 0.4-0.75	III ਜਿਆਦਾ >0.75	I ਘੰਟ >5	II ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 5.9	III ਜਿਆਦਾ 9.20	IV ਸਹੁਤ ਜਿਆਦਾ >20	I ਘਟ <5	II ਸਹੁਤ >5	ਪਹਿਲ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ
699	0	0	0	-	9.01	-	0.561	-	-	1.26	-	-	12.1	-	16	-	-		

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਟਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 18.46%		ਮਿਊਰਿਓ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਈ				
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	III	IV			I	II	III	IV	
ਕਟਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	10	0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ	
ਜੌ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	20	< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	
ਫੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	--						
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--						
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਯੂਨਾ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਫਾਸਮਈ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	85						
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	20						
ਆਟੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	--						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	--						
ਫਿਰੋਜਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																		
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	--						
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																		
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਆਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ ਇਫਕੈ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰਿਓ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਕੁਚ ਜਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ : ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਇੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰਿਓ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਟਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਡੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਹੋਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੌਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਅਨੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਪੋਰੀਆਂ ਬੋਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੋਚ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੋਂ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਓ। ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਚਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਪਤਾ
ਨਾਮ..... ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਾਹਿਦ .....
ਪਿੰਡ..... ਮੁਹੰਮਦਪੁਰ .....
ਬਲਕ..... ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ..... ਜਿਲ੍ਹਾ..... ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ .....

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਣਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੌਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਐਂਗ : ਭੌਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਐਂਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੌਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੌਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪਰਖ ਕਿੱਪਰਟ	ਪ੍ਰਕਾਰ	ਮਾਤਰਾ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਿਰੀਖਣ ਪਦਾਰਥ			ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸਮਾ ਪ੍ਰਤੀਸਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁੰਟੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁੰਟੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਿਰੀਖਣ ਸਮੇਂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਨ
			ਠੀਕ 0.5-8.7	ਖਾਰ 9.1	ਕੋਲਰ ਕਾਰਾ >9.1	ਠੀਕ <10.8 ਮਿ.ਮੀ.	ਕੋਲਰ >10.8 ਮਿ.ਮੀ.	I ਘਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜਿਆਦਾ >0.75	I ਘਟ >5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ >20	I ਘਟ <4.5	II ਬਹੁਤ >4.5	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਸ਼		
705	ਠੀਕ	6"	8.33	-	-	0.181	-	-	1.53	-	-	-	11.9	-	33	-	-	-	-	

ਨੋਟ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁੰਟੀ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੁੰਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16% 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16% 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16% 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16% 18.46%		ਮਿਊ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ V	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁੰਟੀ				ਓ=ਜੇ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	I	II			III	IV	I	II	
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਦ
ਗਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	--	0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ	
ਮੱਕੀ	45	35	25	100	35	75	25	55	15	--	--	10	< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	
ਛੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20						
ਤੌਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--						
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਧਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਖਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	20						
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	85						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)												20						
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਨੁਪਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																		
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਕਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ: 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ ਇਫਲੇ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।

ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ: ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅੱਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ। ਟਨ (10 ਕਇੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਰੋਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਓ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੋਲੇ ਅਤੇ ਤਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਲੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੋਰੀਆ ਬੋਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੋਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਚਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ

(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)

ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਪਤਾ

ਨਾਮ..... ਗੁਰਮੀਤ ਕੌਰ ਪੁੱਤਰ ਮਨਜੋਤ ਕੌਰ.....

ਪਿੰਡ..... ਖੈਰੀ-ਬਾਗ..... ਭਾਖਰਾ.....

ਬਲਾਕ..... ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ..... ਜਿਲ੍ਹਾ..... ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ.....

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੌਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੌਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੌਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸੰਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।

ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੌਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਭਾਗ	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ	ਟਿਕਾਣਾ	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ					ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਚੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)			ਪੋਟਾਸ਼ ਸੂਚੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਬਲ	
			ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਾਕੀਲ ਪਦਾਰਥ		I	II	III	I	II	III	I		II
			ਟੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 8.1-9.3	ਕੋਲਰ ਕਾਲਾ >9.3	ਟੀਕ <0.8 ਮਿ.ਮੀ/ਸੀ.ਮੀ.	ਕੋਲਰ ਗਿੱਲਾ >0.8 ਮਿ.ਮੀ/ਸੀ.ਮੀ.	ਘੱਟ 0.3	ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 0.3-0.75	ਜਿਆਦਾ >0.75	ਘੱਟ >5	ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 5.9	ਜਿਆਦਾ 9.20	ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ >20		ਘੱਟ <5
70	ਮੁਕਤਸਰ	ਮੁਕਤਸਰ	793			0.788		0.96			9.9		16			

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੂਚੀ ਉਪਰੋਂ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਫਸਲ	ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਦਾਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)										ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼						
	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਇਆ 16%		ਫਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਫਾਇਆ 16%		ਫਾਇਆ 18.46%		ਮਿਊਰਿਓਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਚੀ			
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	I	II			III	IV		
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	20	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	
ਚਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	10	10	0-4.6	ਓ	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	
ਜੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	15	15	15	< 0.6	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	
ਫੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	20	20	20						
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	50	50						
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	15	15						
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ (ਦੇਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	45	45						
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--						
ਧਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--						
ਸ਼ਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	125	45	45	45						
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27						
ਆਯੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	20	20						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	20	20						
ਵਿਰੋਜਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																	
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	20	20						
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																	
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ ਏਕੜ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰਿਓਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੋਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅੱਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਵਿੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰਿਓਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭ੍ਰਾਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫੁਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਚੌਥੀ ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਬਾਦੀਆਂ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੋਲੇ ਅਤੇ ਰੋਗੀਆਂ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਲੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚੜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾੜੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੋਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੌਰੀਆਂ ਬੱਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੌਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਭੇਂਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਓ। ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੋਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਕ੍ਰਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)

ਪਤਾ _____
 ਨਾਮ _____
 ਪਿੰਡ _____ ਡਾਕਖਾਨਾ _____
 ਬਲਕ _____ ਜਿਲ੍ਹਾ _____

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

- ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-
- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
  - ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭਾਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
  - ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭਾਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
  - ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਮ	ਪਾਠ ਵਿਭਾਗ				ਨਿਵੇਸ਼ ਪਦਾਰਥ			ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੁਣੀ ਪੁਤੀਸਤ				ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮ ਜਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ
	ਪ੍ਰ. ਏ. ਓ.	ਕਿਸਮ	ਮਾਰੀ ਅੰਗ		ਨੀਚ < 0.8 ਮਿ.ਮੀ	ਕਲਰ > 0.8 ਮਿ.ਮੀ	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 0.4-0.75	III ਜਿਆਦਾ > 0.75	I ਘੱਟ > 5	II ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 5.9	III ਜਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ > 20	I ਘੱਟ < 5	II ਬਹੁਤ > 55	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ਼			
			ਨੀਚ 6.5-8.7	ਖਾਤਾ 8.8-9.1														ਕਲਰ > 9.1		
				8:30			0.660													

ਨੋਟ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਉਪਰ ਦੱਖੇ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਦਾਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ 16% 18.46%		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ 16% 18.46%		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ 16% 18.46%		ਮਿਊ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ V
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	20
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--
ਜੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	10
ਫੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	20
ਤੋਲੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--
ਸੂਰਜਮੁਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--
ਪਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--
ਸ਼ਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75
ਆਨੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	27
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	85
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)										20
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ										--
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼

ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)			
	I	II	III	IV
< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ
0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ
< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ

ਓ=ਜੇ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅ = ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਦ

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦਰਮਿਆਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਤੋੜਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ

ਤੋੜ	ਕਿਸਮ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਖਾਰੀ ਅੰਗ	ਇਲਾਜ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ
	ਕਿਸਮ	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਖਾਰੀ ਅੰਗ			
ਗੰਧਕ	ਰੋਤਲੀ	<0.2	ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ	50-100 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਪੁਤੀ ਏਕੜ	ਜੇ ਫਸਲ ਦੇ ਵਧੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰਸ਼ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘਾਟ ਵੱਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਲੋਹਾ	ਰੋਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	1% ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੋਲ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੋ ਕਰੋ	ਧਾਨ ਗੰਨਾ ਅਤੇ ਜਵਾਰ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਮੈਗਨੀਜ਼	ਰੋਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	0.5% ਮੈਗਨੀਜ਼ ਸਲਫੇਟ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੋ ਕਰੋ	ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਕਣਕ ਅਤੇ ਬਰਸੀਮ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਜਿਸਤ	ਰੋਤਲੀ ਅਤੇ ਮੈਰਾ	<0.35	<9.0	25 ਕਿਲੋ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਪੁਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ	ਧਾਨ ਕਣਕ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਧਾਨ ਨੂੰ ਪਾਓ।

ਨੋਟ: 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਮ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ ਏਕੜ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੋਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅੱਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਟਿੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਖੇਤ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ --- ਅੱਚੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੇ ਭਾਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਈ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਫੋਸਫੋਰਸ ਵਿਚ ਇਹ ਬਿਜਾ ਦੇ ਖਾਦ ਪਹਿਲੇ ਪਾਈ ਤੋਂ ਛੱਡ ਅਤੇ ਫਲੇ ਪਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਚੁਗੀਏ ਤਾਂ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖੇਤ ਚੁਗੀਏ ਵੱਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਰਤਣੀ ਤੇ ਦਿਣਾ ਜਾਵੇ।
- ਫਸਲੀਆਂ --- ਖੀਰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਚੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਫਲੇ ਅਤੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਡਰਿਲੋ ਪਾਈ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੇ ਫਲੇ ਅਤੇ ਚੌਠੀਆਂ --- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਯਾਦੂ --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਚੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਫਲੇ ਅਤੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਭਾਦਰਮ --- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਗੁਰਮੁਖੀ --- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਲਸ ਮਾਰੀ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਖਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਬਿਜਾਣ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਚੁਗੀਆ ਪੂਰੀ ਏਕੜ ਬਿਣਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਈ ਜਾਵੇ।
- ਫੱਲਾ --- ਅੱਚੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖੀਰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਫਿਰ ਫੋਸਫੋਰਸ ਵਿਚ ਫੋਸਫੋਰਸ ਫਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਫਲੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਅਖੀਰੇ ਵਿਚ ਫਿਰੇ ਵਾਹੀ ਜਾਂ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵੀਆਂ ਕਰਾਖਾ ਕੇਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਫਲਸ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਤੋੜ ਕੇ ਫਲਾ ਖਰ ਵਿਠੀ ਅਤੇ ਫੀਸਲਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਈ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਵਿਚ ਪਾਓ। ਫਲਾ ਤੋੜਿਆ ਹਿਲਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫਲਾ ਮਈ ਦੇ ਅਖੀਰੇ ਵਿਚ ਪਾਓ।
- ਘਨ --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਭੀਲਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੇਰੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਫਲੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿਸਾ ਵਿਚ ਫਿਰੇ ਵਾਹੀ ਖਾਈ ਨਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 5 ਹਫ਼ਤੇ ਖਾਦ ਪਾਓ।
- ਘਨਮਤੀ --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੇਰੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਚੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਾਈਲੀ ਨਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਫਲੇ ਅੱਚੀ 5 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰੇ ਵਾਹੀ ਪਾਓ।
- ਮੱਠੀ --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਭੀਲਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਭੀਲਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਫਿਰੇ ਚੁਗੀ ਫਲਸ ਤੇ ਫਲੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਚੜ੍ਹਾ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿਕਰ ਸਲਫੇਟ ਵਿਚ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪੂਰੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਵੇਲੇ ਮੱਠੀ ਨੂੰ ਭੀਲਾ ਹਿਸਾ ਖਾਦ ਖੇਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ --- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਰਤਣੀ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਚੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਿੱਛੋਂ ਫਿਰੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਫਲੇ ਅੱਚੀ ਚੁਨ ਚੁਨ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਣ ਐਸ, ਐਚ. 3(3) ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮਿੱਠਾਣੀ --- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਚੌਠੀਆਂ ਦੀ ਖਾਦ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਨਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਫਿਰੇ ਵਾਹੀ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਡੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਪਤਾ _____
 ਨਾਮ ਰਜ਼ਈਏ ਸਿੰਘ ਮੁੱਕਤ ਬਾਲਗੀਏ ਸਿੰਘ
 ਠਿਕਾਣਾ ਬੁਠੀਏ ਵਾਸ ਫੈਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ
 ਸਮਾਂ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਖਾਪਲੀ ਸਮੇਂ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਣਕ ਨਈ ਮਿਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਓ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿਚੋਂ ਜੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਈਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਬਿਜਾਣ ਸਮੇਂ : ਇਸ ਕੋਲ ਦਾ ਬਿਜਾਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਟੀ ਦੇ ਸਰਫਲ ਦੀ ਮਿਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਵੇਰ, ਭਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਫਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਪੁੱਛੀ ਹੋਈ ਮਿਟੀ ਕੋਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਖਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੀ ਬਿਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਈ ਖੰਡ : ਓ ਦੇ ਕੋਲੀਆਂ ਜਾਂ ਖਾਏਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਲਸਾਂ ਨਈ ਖਾਈ ਖੰਡ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਏਪਣ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਨਈ ਸੰਭਵ ਖਾਦ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਚੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਖਾਏਪਣ : ਇਸ ਕੋਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਟੀ ਵਿਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਓ ਵਿਚ ਚੰਦੇ ਕੋਲਕ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਚੀਕਣ ਬਾਏਲ : ਇਹ ਕੋਲ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਓ ਵਿਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਰੇ ਨੂੰ ਬਰਕਦਾਰ ਰੱਖਣ ਨਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਚੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੋੜਾ ਦੀ ਫਲਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਲਸ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

સામગ્રી નામ	કોડ	કોલ	વજન			મૂલ્ય			વજન પ્રતી યુનિટ			મૂલ્ય પ્રતી યુનિટ			વજન પ્રતી યુનિટ		મૂલ્ય પ્રતી યુનિટ	
			કીલો	ગ્રામ	ટોન	રૂ. 100	રૂ. 1000	કીલો	ગ્રામ	ટોન	રૂ. 100	રૂ. 1000	કીલો	ગ્રામ	ટોન	રૂ. 100	રૂ. 1000	
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	

જો કોઈ સમસ્યા હોય તો કૃપા કરીને નીચેના સંપર્કો સાથે સંપર્ક કરવાનો વિનય કરવામાં આવે છે.

વસ્તુ નામ	વજન			મૂલ્ય			વજન પ્રતી યુનિટ			મૂલ્ય પ્રતી યુનિટ			નોંધ
	કીલો	ગ્રામ	ટોન	રૂ. 100	રૂ. 1000	કીલો	ગ્રામ	ટોન	રૂ. 100	રૂ. 1000			
...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...	...

જો કોઈ સમસ્યા હોય તો કૃપા કરીને નીચેના સંપર્કો સાથે સંપર્ક કરવાનો વિનય કરવામાં આવે છે. સંપર્ક માટેના સંખ્યાઓ: ૭૯૯૯૯૯૯૯૯૯, ૭૯૯૯૯૯૯૯૯૯, ૭૯૯૯૯૯૯૯૯૯.

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਢਾਕ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਾਰੀ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੁੱਲੇ ਅਤੇ ਤੌਰੀਆਂ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਰੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚੜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੌਰੀਆਂ ਬੋਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੱਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੋਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੋਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ

(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)

ਪਤਾ
 ਨਾਮ ਕੁਨਕੀਪ ਕੈਪਿਟ ਪੁੱਤਾ ਕੁਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ
 ਪਿੰਡ ਪੱਕਾ ਤਿਕੜੀ ਭਾਬਖਲਾ
 ਬਲਕ ਟਾਕਸ਼ਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਟਾਕਸ਼ਕ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੋਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੋਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੋਂ ਵਿੱਚ ਚੋਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪੰਕਤੀ ਨੰਬਰ	ਪਹਿਲੇ ਵਿਭਾਗ				ਦੂਜੇ ਵਿਭਾਗ				ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਤੀਸਤ				ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਚੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੂਚੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮ ਸਮੇਂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ
	ਘੱਟ	ਮੱਧਮ	ਉੱਚ	ਅਤਿ ਉੱਚ	ਘੱਟ	ਮੱਧਮ	ਉੱਚ	ਅਤਿ ਉੱਚ	I ਘੱਟ	II ਦਰਮਿਆਨ	III ਜ਼ਿਆਦਾ	IV ਘੱਟ	I ਘੱਟ	II ਮੱਧਮ	I ਘੱਟ	II ਮੱਧਮ	ਪਰਮ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ਼			
																			6.5-8.7	8.8-9.3	
698	8.30				0.465				0.57				8.4			828					

440' ਸਿੱਕਾ ਦੇ ਨੰਬਰ (ਸਿੱਕਾ)

ਪਰਮ ਅਨੁਸਾਰ

ਨੋਟ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੂਚੀ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਲ੍ਹੇ ਖੇਤਾ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ		ਡਾਇਆਮੋਨੋ ਫਾਸਫੇਟ		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ		ਡਾਇਆਮੋਨੋ ਫਾਸਫੇਟ		ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਚੀ				ਓ=ਜੇ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	III	IV			I	II	III	IV	
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਅ
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	10	0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਓ	ਅ
ਜੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	20	< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਦ
ਫੌਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	20						
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20						
ਤੋਦੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	20						
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ (ਦੇਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	20						
ਯੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਯਾਝ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਫਾਸਮਣੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85						
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)												20						
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ												20						
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	20						

ਨੋਟ: 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਮ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਮ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅੱਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕੰਟਿਨ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭੌਂ ਪਹਿਲੀ ਸਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫੁਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਪਰਖ ਕਿਪੋਰਟ	ਪਾਰੀ ਅੰਗ				ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੂਣੀ ਪ੍ਰਤੀਸਤ				ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੂਣੀ (ਕਿਲੋ ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਨੋਂ ਜਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਨ
	ਠੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 8.1-9.3	ਕੋਲਰ ਕਾਲਾ >9.3		I ਘੱਟ <0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜ਼ਿਆਦਾ >0.75		I ਘੱਟ <5	II ਦਰਮਿਆਨ 5-9	III ਜ਼ਿਆਦਾ 9-20	IV ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ >20	I ਘੱਟ <55	II ਬਹੁਤ >55	ਪਤਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ਼	
	8.45						0.99				9.9		85				
ਟਿਊਬਰੋਲ (ਫਲੋ ਸਿੱਕੇ)																	ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੂਣੀ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੂਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਦਾਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਇਆ 16%		ਸੁਪਰ ਫਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਫਾਇਆ 16%		ਸੁਪਰ ਫਾਇਆ 18.46%		ਮਿਊ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਣੀ (ਕਿਲੋ ਏਕੜ)				ਏਕੜ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	I	II			III	IV	V		
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਏਕੜ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	--	0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ	
ਮੱਕੀ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	10	< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	ਏਕੜ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
ਫਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20						ਏਕੜ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--						
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਪਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	--						
ਢਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	--						
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85						
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	20						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	--						
ਫਿਰੋਜਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																		
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	--						
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																		
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅੱਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਏਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੁੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭੱਠ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫੁਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉਣ।

ਪੰਜਾਬ

ਸੇਵਾ

3 ਮਿੰਟ

ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਂਡੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿਚੋਂ ਜੋ

ਹੈ। ਰੋੜ, ਭੁਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ
ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ
ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7
ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ

ਨ ਜਾਂ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਚੋਟੇ ਕਲਰ ਦੀ

ਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ।
ਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ

ਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ** -- ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਰੋੜੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿਚ ਇਹ ਹਿਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋੜੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਰਾਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਚਾਈਆ** -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੋ ਫਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਰੂ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਉ। ਬਾਕੀ ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚੜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਉ।
- ਬਰਸੀਮ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਉ।
- ਸੂਰਜਮੁਖੀ** -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾੜੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪੁੱਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ** -- ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਸਾਤਾ ਵਿਚ ਪੋਰੀਆ ਥਲੇ ਪਾਉ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੌਚ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੱਚ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਪਾਉ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪਾਉ।
- ਬਾਨ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਉ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੋ ਹਿਸਿਆਂ ਵਿਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫਤੇ ਬਾਦ ਪਾਉ।
- ਬਾਸਮਤੀ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਉ। ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫਤੇ ਪਿਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਧੀ 6 ਹਫਤੇ ਪਿਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਉ।
- ਮੱਕੀ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿਣੇ ਉੱਚੀ ਰਸਾਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਉ। ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪੁੱਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਉ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ।
- ਕਪਾਹ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਰਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੋਟੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅਧੀ ਫੂਲ ਸੂਚੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਉ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਉ।
- ਮੱਗਫਲੀ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਉ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ

(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)

ਤਾਜਿਕਾ

ਪਤਾ

ਨਾਮ ਸ਼ਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ

ਪਿੰਡ ਨਵਾਂ ਤਰਿਕੋਂ ਡਾਕਖਾਨਾ

ਬਲਕ ਤਾਜਿਕਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਤਾਜਿਕਾ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਣਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭਾਂਡੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਰਿਆ ਦੀ ਮੱਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੋੜ, ਭੁਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋੜਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭੁਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੁੱਟੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚ ਚੋਟੇ ਕਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।

ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਂਡੇ ਵਿਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰ	ਪਰਖ ਵਿਧੀ			ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੂਚੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਚੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੌਸ਼ਕ ਸੂਚੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਨੋਂ ਜਮਾ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਨ				
	ਖੇਤ ਨੰ	ਸ਼੍ਰੇਣੀ	ਕਿਸਮ ਦਾ ਨਾਮ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ		ਨਮੂਨੀ ਪਦਾਰਥ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ		ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਚੀ		ਪੌਸ਼ਕ ਸੂਚੀ		ਜਿਪਸਮ					
				ਠੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 8.8-9.3	ਕੱਲਰ ਕਾਲਾ >9.3	ਠੀਕ <0.8 ਮਿ.ਮਰੋਸ/ਸੀ.ਮੀ.	ਕੱਲਰ ਰਿੱਟਾ >0.8 ਮਿ.ਮਰੋਸ/ਸੀ.ਮੀ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜਿਆਦਾ >0.75	I ਘੱਟ >5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜਿਆਦਾ 9.20		IV ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ >20	I ਘੱਟ <55	II ਬਹੁਤ >55	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ
693				9.05	0.595			102			10.1		48						ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਕੀ ਨੀਂਹ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਤੀਜੀ ਖਾਰ ਨੀਤਰ ਸੁਪਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

Hamdpump (ਠੀਕ ਵਿੱਚ)

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੂਚੀ ਉਪਰ ਦੇਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੂਚੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਦਾਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਮਿੱਠੀ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ V
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II			
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20				
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20							
ਜੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20							
ਫੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15							
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50							
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15							
ਸੂਰਜਮੁਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45							
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--							
ਖਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--							
ਫਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--							
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45							
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27					
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20							
ਫਿਰੋਜਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20							
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--							

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼

ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਚੀ				ਓ=ਜੇ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
	I	II	III	IV	
< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	
0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ	
< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	ਅ = ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਖਾਦ

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦਰਮਿਆਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਤੌਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ

ਗੰਧਕ	ਰੇਤਲੀ	ਕਿਸਮ	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਖਾਰੀ ਅੰਗ	ਦਿਲਾਜ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਰਨ
ਗੰਧਕ	ਰੇਤਲੀ	<0.2	ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ	50-100 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ	ਜੇ ਫਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਲਈ ਬਾਰਸ਼ਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘਾਟ ਵਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਲੋਹਾ	ਰੇਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	1% ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੋਲ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ	ਧਾਨ ਗੰਨਾ ਅਤੇ ਜਵਾਰ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਮੈਗਨੀਜ਼	ਰੇਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	0.5% ਮੈਗਨੀਜ਼ ਸਲਫੇਟ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ।	ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਕਣਕ ਅਤੇ ਬਰਸੀਮ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਜਿਸਤ	ਰੇਤਲੀ ਅਤੇ ਮੈਰਾ	<0.35	<9.0	25 ਕਿਲੋ ਜਿਕ ਸਲਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ।	ਧਾਨ ਕਣਕ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਧਾਨ ਨੂੰ ਪਾਓ।

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ ਦਿਓ।
 ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ : ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅਧੀ ਵਰਤੋ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ 1 ਟਨ (10 ਕਇੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਰੋਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੋਜੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਛਿੱਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫਲੇ ਅਤੇ ਤੌਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਲੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿੱਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੌਰੀਆਂ ਬੋਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੱਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੋਂ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਫੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ~~ਕਿਸ਼ਨਪੁਰ~~)
ਤਾਜਿਪੁਰ

ਪਤਾ
ਨਾਮ..... ਪ੍ਰਭਾਤ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਹਰਚਰਨ ਸਿੰਘ
ਪਿੰਡ..... ਨੇਮਾੜਾ..... ਡਾਕਖਾਨਾ.....
ਬਲਾਕ..... ਨੀਲਮਪੁਰ..... ਜਿਲ੍ਹਾ..... ਤਾਜਿਪੁਰ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੇਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰੀਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੇਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੇਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੇਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰਮ	ਕੋਚ ਨੰ.	ਸਿੱਖੀ	ਕਿੱਸਾ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਾਕੀਨ ਪਦਾਰਥ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਟੋਨ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਟੋਨ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮੇਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ	
				ਠੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 9.3	ਕੋਲਰ ਕਾਲਾ > 9.3	ਠੀਕ < 0.8 ਮਿ.ਮਿ.ਸਰ/ਮਿ.ਮਿ.	ਕੋਲਰ ਚਿੱਟਾ > 0.8 ਮਿ.ਮਿ.ਸਰ/ਮਿ.ਮਿ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜ਼ਿਆਦਾ > 0.75	I ਘੱਟ > 5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜ਼ਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ > 20	I ਘੱਟ < 5	II ਬਹੁਤ > 5	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ਼		
694 ①					8.77		0.377			0.60				8.6			19				ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਬਾਰੀ ਨੀਂਹ ਦੀ ਗੁਣਗੁਣ ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂਬਰ ਨਿਯਮਿਤ ਦੀ ਗਿਣਕਾ ਮਿੱਤੀ ਜ਼ਾਇ ਹੈ।

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿੱਟੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਰਾਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ 16%		ਡਾਇਆਮੋਨੋ ਫਾਸਫੇਟ 16%		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ 16%		ਡਾਇਆਮੋਨੋ ਫਾਸਫੇਟ 16%		ਮਿਉ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼				ਉੱਚੇ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।	
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	III	IV		V	I	II	III		IV
ਬਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਉ	ਉ	ਉ	ਉ	ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਰ
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	--	0-4.6	ਉ	ਉ	ਉ	ਉ	
ਜੌ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	10	< 0.6	ਉ	3/4ਉ	1/2ਉ	ਅ	
ਫਿਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--		ਉ	1/2ਉ	ਅ	ਅ	
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20						
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਸੁਰਜਮੁਖੀ (ਦੇਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--						
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	--						
ਚਾਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	--						
ਫਾਸਮਤੀ	65	55	40	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20						
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਵਿਰੋਜਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																		
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਜੰਗਰੂਰ																		
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਰ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਰ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਘੱਟ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਕੁਝ ਜਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ : ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਜਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਰ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੋਤਲੀਆਂ ਜਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਰ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਰ ਅੱਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਟਿੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਰ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੋਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਰ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਲੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਭੋਜਨ** -- ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਖਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਧੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਆਪ ਧੂਰੀਆਂ ਹੋਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਡਿੱਟਾ ਦਿਓ।
- ਬੀਜ** -- ਬੀਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਸੋ ਫੁੱਲ ਅਤੇ ਚੌਥੀਆਂ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਫਲ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਸਿਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸ਼ਮ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸ਼ੁਕਰਾਕੁੰਦੀ** -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਧੂਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਡਿੱਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ** -- ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਤਾ ਵਿਚ ਪੌਰੀਆਂ ਬੋਲੋ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਡਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੱਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਜਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿਚ ਪਾਓ। ਦੂਜਰਾ ਤੀਜਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਪਾਓ।
- ਕਣ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਡਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਦੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਆਈ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਡਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਆਈ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਚਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਆਈ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਡਿੱਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜਿਲ੍ਹਾ ਵਿਰੋਜਪੁਰ)
ਲੁਧਿਆਣਾ

ਪਤਾ
ਨਾਮ..... ਪ੍ਰੀਤਮਾ ਰਿਪਿ ਪੁੱਤਰ ਤਰਮ ਰਿਪਿ
ਪਿੰਡ..... ਪਾਕੀਆਂ..... ਡਾਕਖਾਨਾ.....
ਬਲਾਕ..... ਲੁਧਿਆਣਾ..... ਜਿਲ੍ਹਾ..... ਲੁਧਿਆਣਾ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

- ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੋਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-
- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ :** ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੇਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
  - ਖਾਰੀ ਅੰਗ :** ਭੋਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
  - ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ :** ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੋਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
  - ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ :** ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ :** ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੋਲੇ ਅਤੇ ਤੌਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਲੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾੜੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆਤਾ ਵਿੱਚ ਪੌਰੀਆਂ ਬਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੱਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਚੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੋਂ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਨਾਜ਼ਿਮਕਾ

ਪਤਾ
ਨਾਮ ਸ਼ਾਹਿਜ਼ਾਦ ਸ਼ਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਜਗਦੇਵ ਸ਼ਿੰਘ
ਪਿੰਡ ਨਵਾਂ ਕੁਇੰਡਾ ਡਾਕਖਾਨਾ
ਬਲਾਕ ਨਾਜ਼ਿਮਕਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਨਾਜ਼ਿਮਕਾ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੋਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੋਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾੜੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੋਂ ਵਿੱਚ ਚੋਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪਰਖ ਰਿਪੋਰਟ

ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਨੰਬਰ	ਭੇਡ	ਭੈਡੀ	ਕਿਸਮ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੂਟੀ ਪ੍ਰਤੀਸਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਟੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੂਟੀ (ਕਿਲੋ ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮਨਾ ਕਿਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ
				ਠੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰੀ 8.8-9.3	ਕਲਰ ਕਾਲਾ >9.3	ਠੀਕ <0.8 ਮਿ:ਮਹਿਸ/ਸੇ.ਮੀ.	ਕਲਰ ਚਿਟਾ >0.8 ਮਿ:ਮਹਿਸ/ਸੇ.ਮੀ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 0.4-0.75	III ਜਿਆਦਾ >0.75	I ਘੱਟ >5	II ਦਰਮਿ-ਆਟਾ 5.9	III ਜਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ >20	I ਘੱਟ <55	II ਬਹੁਤ >55	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ	
692	1	6	ਭੈਡੀ	-	9.03	-	-	0.901	-	-	0.93	-	-	10.4	-	03	-	-	-	ਸੁਮੀਨ ਵਿੱਚ ਵਾਲੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਗੰਢਿਆ ਏ। ਤੀ ਖਾਣ ਵੇਲੇ ਆਦਿ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਏ।

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਖਾਣੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੂਟੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਸੂਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੇਟ			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ ਮਿਊ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਟੀ				ਓ=ਜੇ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।	
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	IV	V		I	II	III	IV		
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ = ਜੇ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਰ
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	--	0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ	
ਜੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	10	< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	
ਫੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20						
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਸੂਰਜਮੁਖੀ (ਦੋਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--						
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	--						
ਪਾਣ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਬਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	20						
ਮਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85						
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਵਿਰੋਚਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)												20						
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	20						
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਰ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਰ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਘੱਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
 ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ : ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ ਕੀਤੀ ਖਾਰ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਖਾਰ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਰ ਅਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ 1 ਟਨ (10 ਕਟਿੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਰ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਭੋ ਪਹਿਲੀ ਸਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਰ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਰ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉਣ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਹ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੇਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਲੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੋਰੀਆ ਥੱਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੇਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੇਢ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਔਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਥੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਔਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਚਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਔਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ

ਪਤਾ
ਨਾਮ.....
ਪਿੰਡ..... ਡਾਕਖਾਨਾ.....
ਬਲਕ..... ਜਿਲ੍ਹਾ.....

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

- ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੌਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-
- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ :** ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
  - ਖਾਰੀ ਅੰਗ :** ਭੌਂ ਦੇ ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
  - ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ :** ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੌਂ ਵਿੱਚ ਚੱਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
  - ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ :** ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੌਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ :** ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪਰਖ ਰਿਪੋਰਟ

ਪਰਖ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਖੇਤਰ	ਖੇਤਰ ਨੰ.	ਕਿਸਮ	ਕਿਸਮ ਸੰਕੇਤ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਾਕੀਨ ਪਦਾਰਥ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)				ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮ ਜਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਨ
				ਠੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 9.1-9.3	ਕੋਲਰ ਕਾਲਾ >0.3	ਠੀਕ <0.8 ਮਿ.ਮੀ.	ਕੋਲਰ ਚਿਟਾ >0.8 ਮਿ.ਮੀ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜ਼ਿਆਦਾ >0.75	I ਘੱਟ >5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜ਼ਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ >20	I ਘੱਟ <5	II ਬਹੁਤ >5	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਸ਼	
				7.91	-	-	0.669	-	-	-	1.81	-	-	12.1	-	16	-	-	-	

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਦਾਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਮਿਊ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ				ਏਕੜ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	III	IV			I	II	III	IV	
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਏਕੜ ਖਾਦ
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	--	--	--	0-4.6	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	
ਸੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	--	--	10	< 0.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦਰਮਿਆਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਤੌਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ
ਛੱਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	--	--	--		ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	--	--	20						ਤੋਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ
ਤੌਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	--	--	--						
ਸੂਰਜਮੁਖੀ (ਦੇਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	--	--	--						ਕਿਸਮ ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਖਾਰੀ ਅੰਗ
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	--	--	--						
ਘਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	--	--	20						ਇਲਾਜ
ਊਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	--	--	20	ਗੰਧਕ	ਰੇਤਲੀ	<0.2	ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ	50-100 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ	
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	20	ਲੋਹਾ	ਰੇਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	1% ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੋਲ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ	
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	--	--	20	ਮੈਗਨੀਜ਼	ਰੇਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	0.5% ਮੈਗਨੀਜ਼ ਸਲਫੇਟ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ।	
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	--	--	20	ਜਿਸਤ	ਰੇਤਲੀ ਅਤੇ ਮੈਰਾ	<0.35	<9.0	25 ਕਿਲੋ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ।	
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)																		ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਕਣਕ ਅਤੇ ਬਰਸੀਮ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	--	--	--						ਧਾਨ ਕਣਕ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਧਾਨ ਨੂੰ ਪਾਓ।
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ																		
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਬਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉ ਵਿਛੋੜੇ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅੱਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਟਿੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸਰੋਟੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫੁਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ** -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੇਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਰਾਈਆ** -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੌਂ ਫੌਲੇ ਅਤੇ ਤੌਰੀਆ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਲੂ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚੜਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ** -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪੁੱਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ** -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੌਰੀਆਂ ਥੱਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੱਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਡੋਚ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਓ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਓ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਓ।
- ਬਾਨ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੋ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿੱਟੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਓ। ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੱਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪੁੱਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ** -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੇ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੇ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ** -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਤਾਜ਼ਿਲਕਾ

ਪਤਾ
ਨਾਮ ਤਰਕੀਬ ਨਿੱਪ ਪੁੱਤਰ ਤਾਨ ਨਿੱਪ
ਪਿੰਡ ਪੱਕਾ ਬਿੰਡਾੜੀ ਤਾਕਖਾਨਾ
ਬਲਾਕ ਤਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜਿਲ੍ਹਾ ਤਾਜ਼ਿਲਕਾ

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੋਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-

- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ :** ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੋਂ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੇਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
- ਖਾਰੀ ਅੰਗ :** ਭੋਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂਤੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ :** ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੋਂ ਵਿੱਚ ਚੋਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
- ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ :** ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂਤੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ :** ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਪ੍ਰਕਾਰ	ਕਿਸਮ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਾਕੀਨ ਪਦਾਰਥ		ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੂਟੀ ਪ੍ਰਤੀਸਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਟੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)			ਪੋਟਾਸ਼ ਸੂਟੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)		ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਮ ਨੂੰ ਖਰਬਾਇਆ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਾਰਨ		
		ਨੀਕ 2.5-3.7	ਖਾਰਾ 8.1	ਕੋਲਰ ਵਾਲਾ >9.3	ਠੀਕ <0.8 ਮਿ.ਮਿ.ਮਿ.ਮਿ.	ਕੋਲਰ ਰਿਟਾ >0.8 ਮਿ.ਮਿ.ਮਿ.ਮਿ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜਿਆਦਾ >0.75	I ਘੱਟ >5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ >20	I ਘੱਟ <5	II ਬਹੁਤ >5	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ਼
ਕਣਕ	ਕਣਕ	8.45	-	-	0.5	-	-	1.05	-	-	10.9	-	8.8	-	-	-	-

ਨੋਟ: ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰਾ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੂਟੀ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆਂ ਸੂਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੋਰਸ		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੋਰਸ		ਸੁਪਰ ਫਾਸਫੋਰਸ		ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੂਟੀ				ਓ=ਜੇ ਖਾਰ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।
	I	II	III	16%	18.46%	16%	18.46%	16%	18.46%			I	II	III	IV	
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	20	< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ	ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਰ
ਗੰਧਕ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	10	0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ	
ਮੱਕੀ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	10	< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ	
ਫਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	20	ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦਰਮਿਆਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਤੌਰਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ				ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਰ	
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	20	ਤੌਰ ਤੋਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ					
ਕੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	20	ਕਿਸਮ ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਖਾਰੀ ਅੰਗ				ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ	
ਮੂਰਜਮੁੱਖੀ (ਦੇਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	20	ਗੰਧਕ	ਰੋਤਲੀ	<0.2	ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ		50-100 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	--	--	--	--	20	ਲੋਹਾ	ਰੋਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	1% ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੋਲ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ	ਧਾਨ ਗੰਨਾ ਅਤੇ ਜਵਾਰ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਘੋਨ	130	110	90	75	25	--	--	--	--	20	ਮੈਗਨੀਜ਼	ਰੋਤਲੀ	<0.2	ਉਹੀ	0.5% ਮੈਗਨੀਜ਼ ਸਲਫੇਟ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ।	ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬੀਜੀ ਕਣਕ ਅਤੇ ਬਰਸੀਮ ਤੇ ਜਿਆਦਾ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਫਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	--	--	--	--	20	ਜਿਸਤ	ਰੋਤਲੀ ਅਤੇ ਮੈਰਾ	<0.35	<9.0	25 ਕਿਲੋ ਜਿਕ ਸਲਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ।	ਧਾਨ ਕਣਕ ਫਸਲੀ ਚੱਕਰ ਵਿੱਚ ਧਾਨ ਨੂੰ ਪਾਓ।
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	85						
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	20						
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	20						
ਵਿਰੋਜਪੁਰ (ਫਨਿੰਡਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	20						
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	20						
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ	65	55	45	95	35	75	25	55	20	20						
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	--	--	--	--	--	--	--						

ਨੋਟ: 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਰ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਧਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਰ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਰ ਘੱਟ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਖਾਰ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਰ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੋਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਖਾਰ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਰ ਅਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿੱਥੇ ਰੂੜੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉੱਥੇ। ਟਨ (10 ਕਵਿੰਟਲ) ਰੂੜੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਰ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਰ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੋਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਰ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਭ੍ਰੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਓ।

ਖਾਦਾਂ ਪਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅਤੇ ਤਰੀਕਾ

- ਕਣਕ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ, ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਰੋਤਲੀ ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਦੇ ਫਾਰ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿਓ। ਜੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਯੂਰੀਏ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਅੱਧਾ ਯੂਰੀਆ ਰੋਟੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਛਿਟਾ ਦਿਓ।
- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ -- ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਦਿਓ।
- ਜੋ ਵੇਲੇ ਅਤੇ ਤੋਰੀਆ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ।
- ਆਰੂ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਿੱਟੀ ਚਤਾਉਣ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਬਰਸੀਮ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਪਾਓ।
- ਸੂਰਜਮੁਖੀ -- ਸਾਰੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਅਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਜੇ ਫਸਲ ਮਾਤੀ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਇਕ ਮਹੀਨੇ ਬਾਦ 50 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਜਾਂ 25 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਛਿਟਾ ਦੇ ਕੇ ਪਾਣੀ ਲਾ ਦਿਓ।
- ਗੰਨਾ -- ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬੀਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਆੜਾ ਵਿੱਚ ਪੋਰੀਆ ਬੋਲੇ ਪਾਓ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਮਈ ਜੂਨ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਕਮਾਦ ਦੀਆਂ ਕਤਾਰਾਂ ਨੇੜੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਮੌਢ ਕਮਾਤ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਭੇਚ ਗੁਣਾ ਕਰ ਦਿਉ ਅਤੇ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਹਿਲੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਫਰਵਰੀ ਵਿੱਚ ਪਾਉ। ਦੂਸਰਾ ਤੀਸਰਾ ਹਿੱਸਾ ਅਪ੍ਰੈਲ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਮਈ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਪਾਉ।
- ਬਾਨ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਦੇ 3 ਅਤੇ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਬਾਦ ਪਾਓ।
- ਬਾਸਮਤੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਕੱਢੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਪਾਓ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪਨੀਰੀ ਲਾਉਣ ਤੋਂ 3 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ 6 ਹਫ਼ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।
- ਮੱਕੀ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ, ਪੋਟਾਸ਼ ਅਤੇ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਗਿਣੇ ਉੱਚੀ ਰਸਲ ਤੇ ਬਾਕੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਬਬੂ ਨਿਕਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਾਉ। ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ ਜਿੰਕ ਸਲਫੇਟ 25 ਕਿਲੋ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਦੇ ਹਿੱਸਾਬ ਨਾਲ ਪਾਓ। ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ 2-3 ਸਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੇਸੀ ਮੱਕੀ ਨੂੰ ਤੀਜਾ ਹਿੱਸਾ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਓ।
- ਕਪਾਹ -- ਸਾਰੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਆਖਰੀ ਵਹਾਈ ਤੋਂ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਅੱਧੀ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਪੌਦੇ ਵਿਰਲੇ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਅੱਧੀ ਫੁੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਾਓ। ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਿਸਮ ਐਲ. ਐਚ. 900 ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਖੁਰਾਕ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਾਓ।
- ਮੰਗਫਲੀ -- ਸਾਰੀ ਖਾਦ ਬਿਜਾਈ ਵੇਲੇ ਡਰਿਲ ਕਰੋ। ਗੰਧਕ ਦੀ ਘਾਟ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ 50 ਕਿਲੋ ਜਿਪਸਮ ਛਿਟੇ ਰਾਹੀਂ ਪਾਓ।

ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ

ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਰਖ ਸੇਵਾ
(ਜਿਲ੍ਹਾ ਫ਼ਿਰੋਜ਼ਪੁਰ)
ਠਾਂਜਿਕਾ

ਪਤਾ
ਨਾਮ.....
ਛਿੱਡ.....
ਬਲਕ.....

ਸਾਇਲ ਹੈਲਥ ਕਾਰਡ

- ਆਪਣੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਨਣ ਲਈ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਾਉਣੀ ਅਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਭੋਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਪਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਹੈ :-
- ਕਿਸਮ ਜ਼ਮੀਨ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਜ਼ਰਿਆਂ ਦੀ ਮੋਟਾਈ ਕਿੰਨੀ ਹੈ। ਰੇਤ, ਭੱਲ ਅਤੇ ਚੀਕਣਾ ਮਾਦਾ ਆਦਿ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਮਿੱਟੀ ਰੋਤਲੀ, ਚੀਕਣੀ ਜਾਂ ਭਲ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਕਿਸਮ ਤੋਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਲੋੜ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।
  - ਖਾਰੀ ਅੰਗ : ਭੋਂ ਦੇ ਤੇਜਾਬੀ ਜਾਂ ਖਾਰੇਪਣ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਰੀ ਅੰਗ 6.5 ਤੋਂ 8.7 ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਇਕਾਤੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਾਰਾਪਨ ਵੱਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਜੀਵਕ ਖਾਦਾ (ਹਰੀ ਖਾਦ, ਰੂੜੀ) ਜਾਂ ਜਿਪਸਮ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
  - ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ : ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿੱਟੀ ਵਿੱਚ ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਹਨ ਜਾਂ ਭੋਂ ਵਿੱਚ ਚੋਟੇ ਕੱਲਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਕੀ ਹੈ।
  - ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ : ਇਹ ਗੱਲ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਭੋਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੌਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਜਾਂ ਹੋਰ ਖੁਰਾਕ ਕਿੰਨੀ ਮਿਲੀ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮਾਦੇ ਨੂੰ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਖੇਤ ਅਕਸਰ ਰੂੜੀ ਦੀ ਖਾਦ, ਕੰਪੋਸਟ ਅਤੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਆਦਿ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
  - ਫਾਸਫੋਰਸ ਅਤੇ ਪੋਟਾਸ਼ : ਇਹਨਾਂ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਫਸਲ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਤਰਾ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਫਸਲ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਰ ਖਾਦ ਕਿੰਨੀ ਪਾਉਣੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ।

ਦੇ ਉੱਚ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਅਤੇ

ਜੀ. ਡੀ.

ਓ. ਡੀ.

ਨਮੂਨਾ ਕਿਸਨੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਇਆ

ਕਲਰ ਕਾਮਾ > 9.3	ਨੀਕ < 0.8 ਮਿ. ਮਹੱਸ/ ਸੇ. ਮੀ.
—	0.381

ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ

ਸਿਫਾਰਿਸ਼

ਪਰ ਡਾਇਆ ਸੁਪਰ 1% 18.46% 16% 1

90	65	155
70	35	75
70	35	75
15	25	50
0	85	195
5	25	50
0	65	155
5	25	—
25	—	—
25	—	—
65	155	—
65	155	—
35	75	2
—	—	—

ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਵੱਚ ਜਿਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ, (ਲ) ਰੂਤੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਡੂੰ ਪ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ

ਪਰਿਸ਼ਿਸ਼ਟ ਨੰਬਰ	ਖੇਤ ਨੰ.	ਰੋਪਣੀ	ਕਿਸਮ ਜਮੀਨ	ਖਾਰੀ ਅੰਗ			ਨਮਕੀਨ ਪਦਾਰਥ			ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਸੁਣੀ ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ			ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)			ਪੋਟਾਸ਼ ਸੁਣੀ (ਕਿਲੋ ਏਕੜ)		ਜਿਪਸਮ (ਟਨ/ਏਕੜ)		ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ	
				ਨੀਕ 6.5-8.7	ਖਾਰਾ 9.3	ਕੱਲਰ ਕਾਮਾ > 9.3	ਨੀਕ < 0.8 ਮਿ. ਮਹੱਸ/ ਸੇ. ਮੀ.	ਕੱਲਰ ਰਿਟਾ > 0.8 ਮਿ. ਮਹੱਸ/ ਸੇ. ਮੀ.	I ਘੱਟ 0.4	II ਦਰਮਿਆਨ 0.4-0.75	III ਜਿਆਦਾ > 0.75	I ਘੱਟ > 5	II ਦਰਮਿਆਨ 5.9	III ਜਿਆਦਾ 9.20	IV ਬਹੁਤ ਜਿਆਦਾ > 20	I ਘੱਟ < 5.5	II ਬਹੁਤ > 5.5	ਪਰਖ ਅਨੁਸਾਰ	ਸਿਫਾਰਿਸ਼		
638	6	6	ਗੋਦਾ	8.06	—	—	0.410	—	—	—	—	1.85	—	—	10.6	—	20	—	—	—	

ਨੋਟ : ਵੱਖ ਵੱਖ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਲਈ ਆਪਣੇ ਮਿਟੀ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਸੁਣੀ ਉਪਰੋਕਤ ਅਤੇ ਉਸ ਮੁਤਾਬਕ ਹੋਣ ਲਿਖਿਆ ਸੁਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਖਾਦ ਦੀ ਮਾਤਰਾ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰੋ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਿਟੀ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਕਣਕ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਰ ਪਰਖ ਕਰਵਾਓ।

ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਖਾਦਾਂ (ਕਿਲੋ/ਏਕੜ)

ਫਸਲ	ਨਾਈਟਰੋਜਨ (ਯੂਰੀਆ 46%)			ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਸੁਪਰ ਡਾਇਆ 16%		ਡਾਇਆ 18.46%		ਮਿਊ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼
	I	II	III	I	II	I	II	I	II	I	II	
ਕਣਕ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	—	—	20
ਰਾਇਆ	110	90	70	100	35	75	25	60	20	—	—	—
ਜੌਂ	45	35	25	100	35	75	25	55	20	—	—	10
ਛੋਲੇ	20	15	10	65	25	50	20	35	15	—	—	—
ਬਰਸੀਮ	25	20	15	240	85	195	65	140	50	—	—	20
ਤੋਰੀਆ	65	55	40	65	25	50	20	35	15	—	—	—
ਸੂਰਜਮੁੱਖੀ (ਦੇਗਲਾ)	65	55	40	190	65	155	55	125	45	—	—	—
ਗੰਨਾ	165	130	100	75	25	—	—	—	—	—	—	—
ਪੌਣ	130	110	90	75	25	—	—	—	—	—	—	20
ਕਾਸਮਤੀ	65	55	45	75	25	—	—	—	—	—	—	—
ਮੱਕੀ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	—	—	20
ਆਲੂ	130	110	90	190	65	155	55	125	45	75	27	85
ਕਪਾਹ (ਫਰੀਦਕੋਟ)	110	90	65	95	35	75	25	55	20	—	—	20
ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ (ਬਠਿੰਡਾ)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਕਪਾਹ (ਪਟਿਆਲਾ)	65	55	45	95	35	75	25	55	20	—	—	20
ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੰਗਰੂਰ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
ਕਪਾਹ ਬਾਕੀ ਜਿਲ੍ਹੇ	55	40	35	—	—	—	—	—	—	—	—	—

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਜੀਵਕ ਮਾਦੇ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼

ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ %	ਫਾਸਫੋਰਸ ਸੁਣੀ			
	I	II	III	IV
< 0.4	ਓ	ਓ	ਓ	ਓ
0-4.6	ਓ	3/4ਓ	1/2ਓ	ਅ
< 0.6	ਓ	1/2ਓ	ਅ	ਅ

ਓ=ਜੇ ਖਾਦ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਚਾਰਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਅ = ਬਿਨਾਂ ਖਾਦ

ਜ਼ਮੀਨ ਵਿੱਚ ਦਰਮਿਆਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਤੱਤਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ

ਤੱਤ	ਭੌਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ		ਟਿਲਜ	ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਥਨ
	ਕਿਸਮ	ਜੀਵਕ ਕਾਰਬਨ ਖਾਰੀ ਅੰਗ		
ਗੰਧਕ	ਰੇਤਲੀ	< 0.2	ਸਾਰੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ	ਜੇ ਫਸਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਸਮੇਂ ਬਾਰਸ਼ਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਘਾਟ ਵੱਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।
ਲੋਹਾ	ਰੇਤਲੀ	< 0.2	ਉਹੀ	1% ਫੈਰਸ ਸਲਫੇਟ ਦੇ ਘੱਲ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ
ਮੈਗਨੀਜ਼	ਰੇਤਲੀ	< 0.2	ਉਹੀ	0.5% ਮੈਗਨੀਜ਼ ਸਲਫੇਟ ਦੇ 2-3 ਸਪਰੇ ਕਰੋ।
ਜਿਸਤ	ਰੇਤਲੀ ਅਤੇ ਮੈਰਾ	< 0.35	< 9.0	25 ਕਿਲੋ ਜਿਕ ਸਲਫੇਟ ਪ੍ਰਤੀ ਏਕੜ ਪਾਓ।

ਨੋਟ : 50 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਖਾਦ 92 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਪਾਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਕੀ ਫਸਲਾਂ ਲਈ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਦੀ ਉਪਜਾਊ ਸ਼ਕਤੀ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। 50 ਕਿਲੋ ਡਾਈਅਮੋਨੀਅਮ ਖਾਦ ਪਿਛੇ 20 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ ਜਾਂ 36 ਕਿਲੋ ਕਿਸਾਨ ਖਾਦ ਘੱਟ ਪਾਉਂਦੇ ਇਕੱਠੇ ਖਾਦ (12:32:16) 50 ਕਿਲੋ ਦੀ ਤਾਕਤ 13 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ 100 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰ ਅਤੇ 15 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।
 ਕੁਝ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨੁਕਤੇ : ਬਰਾਨੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਰਾ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿਥੇ ਨਮੀ ਕਾਫੀ ਹੈ ਨਹਿਰੀ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਲਈ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਖਾਦ ਦਾ 2/3 ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਰੇਤਲੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਵਿੱਚ 1/3 ਹਿੱਸਾ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਹਰੀ ਖਾਦ ਦਬਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ ਉਥੇ ਨਾਈਟਰੋਜਨ ਖਾਦ ਅਧੀ ਵਰਤੋਂ। ਜਿਥੇ ਰੂਤੀ ਵੀ ਨਾਲ ਵਰਤਣੀ ਹੋਵੇ ਉਥੇ। ਟਨ (10 ਕਟਿੰਟਲ) ਰੂਤੀ ਬਦਲੇ 4 ਕਿਲੋ ਯੂਰੀਆ, 10 ਕਿਲੋ ਸੁਪਰਫਾਸਫੇਟ ਅਤੇ 6 ਕਿਲੋ ਮਿਊਰੇਟ ਆਫ ਪੋਟਾਸ਼ ਘੱਟ ਪਾਓ। ਜੇ ਕਣਕ ਨੂੰ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਫਾਸਫੋਰਸ ਵਾਲੀ ਖਾਦ ਪਾਈ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਧਾਨ, ਕਪਾਹ, ਮੱਕੀ, ਮੂੰਗਫਲੀ ਆਦਿ ਨੂੰ ਫਾਸਫੋਰਸ ਖਾਦ ਦੀ ਛੋਟ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਟੈਸਟ ਅਨੁਸਾਰ ਡੂੰ ਪਹਿਲੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਖਾਦ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਉਪਰ ਦਸੀਆਂ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਵਰਤਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਫਸਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਧਦੀ ਫਲਦੀ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਖੇਤੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੀ ਮਦਦ ਲਵੋ। ਆਦਿ ਖਾਦਾਂ ਤੋਂ ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਫਸਲ ਉਗਾਉਣ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ਾਂ ਭੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣਾਉਂਦੇ।

Office of District Magistrate, Fazilka
ਦਫਤਰ ਜਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ

No. 857-LFA

Order

Date: -19/08/2019

In compliance to the directions issued by Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi vide order dated 25.07.2019 passed in Original Application No. 596 of 2019 titled as Vikram Ahuja Vs State of Punjab & Ors., Joint Committee is hereby constituted with the members as under: -

Sr. No.	Designation & Department
1.	District Magistrate-cum-Deputy Commissioner, Fazilka
2.	Environmental Engineer/ AEE (Fazilka), Punjab Pollution-Control Board, Regional Office, Faridkot- Convener/ Nodal Officer
3.	Superintending Engineer, Punjab Water Supply & Sewerage Board, Bathinda
4.	Deputy Director, Department of Local Govt.- Ferozpur and Bathinda.
5.	Executive Engineer, Department of Water Resources (Drainage), Fazilka.
6.	Executive Engineer, Department of Water Supply & Sanitation- Fazilka, Ferozpur- Div.1 & 2, Moga, Faridkot, Sri Muktsar Sahib- Div. 1 & 2.
7.	Chief Agriculture Officer - Fazilka, Ferozpur, Moga, Faridkot, Sri Muktsar Sahib
8.	Conservator of Soils, Ferozpur/Divisional Soil Conservation Officer, Ferozpur & Sri Muktsar, Faridkot
9.	District Rural Development & Panchayat Officer- Fazilka, Ferozpur, Moga, Faridkot, Sri Muktsar Sahib
10.	Civil Surgeon, Fazilka

The committee will act and furnish a factual and action taken report in O.A. No. 596 of 2019 to the Hon'ble National Green Tribunal, New Delhi from time to time.

**District Magistrate,
Fazilka**

ਦਫ਼ਤਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ।

ਸੇਵਾ ਵਿਖੇ,

ਸਕੱਤਰ, ਨਹਿਰੀ ਵਿਭਾਗ,
ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਨੰ: 1892 / ਡੀ.ਏ ਮਿਤੀ 16/9/19

ਵਿਸ਼ਾ: ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਸਾਉਣੀ 2019 ਦੌਰਾਨ ਨਰਮਾ/ ਕਪਾਹ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਸਬੰਧੀ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਫ਼ਸਰ, ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਅਗਲੇਰੀ ਯੋਗ ਕਾਰਵਾਈ ਹਿੱਤ ਭੇਜੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੀ।

ੴ
ਵਾ: ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ,
ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ।

ਨੰਬਰ

ਜਿਲਾ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿੱਚ ਸਾਉਣੀ 2018 ਦਰਾਨ ਨਰਮੇ/ਕਾਮ ਹੇਠ ਰਕਬਾ 70250 ਹੇਕਟੇਅਰ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਸਾਉਣੀ 2019 ਦਰਾਨ ਨਰਮੇ/ਕਾਮ ਦੇ 10 ਤੋਂ 15 ਪ੍ਰਤੀਸ਼ਤ ਰਕਬਾ ਵਧਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਣਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਉਣੀ 2018 ਦਰਾਨ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬੱਧ ਭਾਗ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਰਮੇ ਦਾ ਭਾਗ ਵੀ ਵਧੀਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਜਿਲੇ ਦੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਉਣੀ 2019 ਦਰਾਨ ਲੱਗਭੱਗ 80,000 ਹੇਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ ਬਿਜਾਈ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਣਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੀਆਂ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਰਮੇ ਦੀ ਬਿਜਾਈ ਦਾ ਚੁਕਦਾ ਸਮਾਂ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ 15 ਮਈ ਤੱਕ ਹੈ।

ਜਿਲਾ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਵਿੱਚ ਲਗਭੱਗ 33,000 ਹੇਕਟੇਅਰ ਰਕਬੇ ਵਿੱਚ (ਕਿਨੂੰ) ਬਾਗਾਂ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਲੇ ਵਿੱਚ ਲਗਭੱਗ 7,000 ਹੇਕਟੇਅਰ ਸਰੋਂ ਦੀ ਕਾਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਤੋਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੰਦਰਵਾਂ ਦਰਾਨ ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਬਾਗਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਰੋਂ ਵਾਲੇ ਵਾਹਣ ਵਿੱਚ ਨਰਮੇ ਦੀ ਰੱਖੀ ਲਈ ਲਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਨਹਿਰੀ/ਤਿਸਦੀ/ਬਿਉਟਰੀਆਂ ਵਿੱਚ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਟੇਲਾ ਤੇ ਪੰਦੇ ਪਿੰਡ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਨਰਮੇ ਦੀ ਕਾਸਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਤੱਕ ਪਾਣੀ ਪੂਰਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ।

ਤਿਸਦੀ/ਬਿਉਟਰੀ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ- ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ

ਮਾਇਨਰ	ਮਾਈਨਰ, ਸਬ-ਮਾਈਨਰ	ਪਿੰਡ
ਲੱਬੀ	ਲੱਬੀ	ਬਜੀਦਪੁਰ, ਭਾਗਮਪੁਰ, ਮਹਾਇਨਪੁਰ, ਦੋਦਾ ਕੁਲਾਰ, ਰਾਜਪੁਰ, ਸਿਰਵਾਲਾ, ਸੋਹਗੜ੍ਹ, ਝੁਰੜਖੇੜਾ
	ਸੁੱਚਰਨ	ਬਹਾਦਰਪੋੜਾ, ਮਹਦਾਰਪੁਰ, ਸੁਖਚਨ, ਦਤਾਰ ਵਾਲੀ, ਖੇਰਪੁਰ, ਭਾਗਸਰ, ਭਾਗ
	ਹਿਮਤਪੁਰ	ਸੋਢੀ ਪੇੜਾ, ਹਿਮਤਪੁਰ, ਮਿਲਪੁਰ
	ਰਸਲਪੁਰ	ਮਹਿਰਾਣਾ, ਸੀੜ, ਪੁੱਬਣ
ਮਲਕਪੁਰ	ਮਲਕਪੁਰ	ਮਲਕਪੁਰ, ਜਥਾਰ, ਦਾਮਾ, ਕਰੀਆ, ਹਾਏਪੁਰ, ਅਜੀਮਗੜ੍ਹ, ਬਿੱਕਰਪੇੜਾ, ਦਲਮੀਰਪੇੜਾ, ਪੱਟੀ ਜਿਲਾ, ਮਾਧਵਾਲੀ, ਜੰਤਵਾਲਾ, ਚੰਨਵੇੜਾ, ਦੀਗਵਾਲੀ, ਤੰਗਰਪੇੜਾ, ਗੁਮਜਾਲ, ਪੱਨੀਦਾਲਾ, ਮਾਹਲਾ, ਕੱਲਰਪੇੜਾ
	ਰਾਮਸਰ	ਕਾਲਾ ਜਿਠਾ, ਰਾਮ ਦਾੜੀ, ਰਾਮਗਰ, ਆਰਪੁਰ, ਕੰਧਵਾਲਾ, ਪਈਪੇੜਾ, ਕੁਕਲਪੁਰ
	ਕੋਰਪੇੜਾ	ਕੋਰਪੇੜਾ, ਬਹਾਦਰਪੁਰ
	ਦਲਤਪੁਰ	ਦਲਤਪੁਰ, ਆਲਮਗੜ੍ਹ, ਪਗੜਾ, ਦੀਵਾਨਪੇੜਾ, ਤੁਤਾ ਪੰਜਾਵਾ, ਕੱਲਰਪੇੜਾ, ਉਸਮਾਨਪੇੜਾ, ਬਿੰਦਤਵਾਲੀ
ਪੰਜਾਵਾ	ਪੰਜਾਵਾ	ਬਲਕਪੁਰ, ਗਬਿੰਦ ਸਕੂ, ਕੁੰਡਾ, ਮਿਹਾਲਪੇੜਾ, ਤੰਗਰਪੇੜਾ, ਬੁਰਜਾ ਮੁਹਾਰ, ਕਿਲਿਆਵਾਲੀ, ਚੂਹੜੀਵਾਲਾ, ਪੱਨਾ, ਪੱਤਰੇਵਾਲਾ, ਦਾਨੇਵਾਲਾ, ਬਿੰਦਲਪੇੜਾ, ਹਰੀਪੁਰ, ਪੰਜਾਵਾ
	ਚੰਨਣ ਪੇੜਾ ਮਾਇਨਰ	ਚੰਨਣਪੇੜਾ, ਚੰਗਲਾ, ਗੁਮਗਲ
	ਬਹਾਰਵਾਲਾ	ਬਹਾਰਵਾਲਾ, ਪੋੜੀ ਤਾਪ, ਚਿੱਲ
	ਬਜੀਦਪੁਰ	ਬਜੀਦਪੁਰ, ਕੰਠਿਆਵਾਲੀ, ਕੰਠੀਆ ਵਾਲੀ, ਝੁਮਿਆ ਵਾਲੀ
	ਆਜਮਵਾਲਾ	ਆਜਮਵਾਲਾ, ਜੰਠਵਾਲਾ, ਮੀਰ, ਆਗਲਾ

સરકારી યોજનાઓ અને સેવાઓ
 સરકારી સેવાઓ વિભાગ

સરકારી	સરકારી સેવાઓ	સરકારી સેવાઓ
સરકારી	સરકારી સેવાઓ	સરકારી સેવાઓ
સરકારી	સરકારી સેવાઓ	સરકારી સેવાઓ
સરકારી	સરકારી સેવાઓ	સરકારી સેવાઓ
સરકારી	સરકારી સેવાઓ	સરકારી સેવાઓ

આ અંગેની વિગતો સરકારી સેવાઓ વિભાગ પાસેથી મેળવી શકાય છે. અંગેની વિગતો સરકારી સેવાઓ વિભાગ પાસેથી મેળવી શકાય છે.

સરકારી સેવાઓ- ૧૧, સરકારી સેવાઓ- ૧૧, સરકારી સેવાઓ- ૧૧

(Signature)
 સરકારી સેવાઓ વિભાગ
 સરકારી સેવાઓ